

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1898.

Leto XVIII.

Gizela.

Zložil Aleksij Nikolajev.

1.

Pod tvojim oknom, Berta,
Sem šel sinoči;
Pozdravili so me
Na njem cvetovi.
Ah, tvoje cvetke
Me še poznajo, draga,
Le — ti me nečeš!...

2.

Nad gore večerna zora
Lahno je vstajala,
V aleji pod kostanji
Si ti se sprhajala.

In s tabo starejša sestra
In mlajša je bila,
A z vami vsemi tremi
Bila je gospa mama.

Starejši ponosno tako se
Oči utrinjajo —
Poteze krog ust na Stuart
Marijo spominjajo.

In tvoja mlajša sestra
Je kot krilatec čist —
Ne, lepšega ni naslikal
Nikdar Murillov kist.

A ti, a ti, Gizela,
Si-li mu bila model,
Ko vstvarjal je »na prestolu
Madonno« Rafael?...

Nad gore večerna zora
Lahno je vzhajala,
A meni v srcu ljubezen
Je tiho vstajala.

3.

»Jaz zvedela sem, da ste pesnik.« —
 »Tako?«
 »In čitala vaše sem pesmi.«
 »In kako vam ugajajo, gospica?«
 »Ugajajo močno zares mi,
 Posebno, kar tiče se lirike;
 A oprostite — vaša satira . . .
 Kaj mislite res, da svobodni razvoj
 Umetnosti dogma ovira?

Na Miliona pomislite, Danteja,
 Na Shakespearja in Calderona . . .
 In v svoja sladka usteca
 Vtaknila je kosček bonbona.
 Da, verujte, čitatelji cenjeni:
 Kot so nje razmotrivanja pusta,
 Tako so sladka, in še mnogo bolj
 Nje limono-bonbonasta usta . . .

4.

Pod zeleno lipo pa fantje
 Prepevajo na glas:
 »Stoji, stoji Ljubljana,
 Ljubljana, dolga vas . . .«

A meni vzletijo misli
 V Ljubljano, dolgo vas,
 In iščejo, kje bi uzrle
 Predrage deve obraz.

In tam na poljanski cesti
 Ob okencu jo uzro:
 Odeva jo belo krilo,
 Z roko je podprla glavo;

Pred njo pa leži bel listič,
 Na njem je napisan sonet . . .
 Ah — klasično mrzlo ji pravi,
 Kak jaz za njo sem vnet.

A misli moje nad mirno
 Glavo ji plavajo
 In lica in usteca rožna
 Ji poljubavajo . . .

5.

Ah, ta krasna, krasna noč . . .
 In jaz ljubim Albertino,
 Ljubim jo iz vsega srca,
 Ljubim jo iz duše vse.

Ne veruj mi, ne veruj mi!
 Kaj so mari mi koncerti,
 Kaj so mari izprehodi,
 Kaj prijateljice tvoje!

Kaj je ves ljubljanski dolgčas!
 Hladne so besede moje,
 A srce te ljubi, ljubi . . .
 Ne veruj mi, ne veruj mi!

6.

A zdaj ti povedati moram:
 Gizela — ne ljubim te —
 Jaz ljubim le Albertino,
 A ona — mene ne!

Moj prijatelj.

Spominščica. Spisal Osamelec.

In vsi dragi so mrtvi . . . mrtvi.

Turgenjev.

srce človeško! — O neumljive želje, tajne slutnje, nikdar mirujoče hrepenenje in stremljenje srca človeškega! . . .

— Srce človeško, v vek nemirno, hrepeneče vedno po sreči, želeče si vedno nekaj tajnega, neznanega, mora imeti nekaj ali nekoga, da se ga oklene z vsemi svojimi silami, z vso svojo mogočno, vročo, kipečo strastjo . . . nekoga, komur zaupa svoje misli, upe, načrte in težnje svoje . . .

Vsakdo, komur utriplje v prsih dovzetno, čuteče srce, komur ni dano takorekoč že po rojstvu — od narave — srce kameneno in brezčutno, komur ni zamrlo, odrevenelo, omrzelo in okamenelo v resni, težki in mučni borbi za obstanek, za vsakdanji kruhek . . . vsakdo, komur ga niso strli nesreč viharji, divjajoči in besneči krog njega, komur ga niso še docela ohladili življenja ledeni valovi, dreveči ga samovoljno, svojeglavno po svetu semintja: vsakdo torej, komur se še ni srce popolnoma zakrknilo in zaprlo svetu in človeštvu, išče sreče, zadovoljnosti, miru — ljubezni! —

Ljubezen! . . .

Koliko se — žalibog — greši s to besedico, kolikokrat se zlorabi na najnevednejši način, kolikokrat služi le za ogrinjalo, s katerim se zakriva, pokriva in skriva nekaj popolnoma drugega, nego ljubezen! —

In vendar je ljubezen — prava, čista, sveta ljubezen — največji dar nebes, je najblažje, najplemenitejše, najvišje čustvo človeškega srca. Često in za mašikoga je edina vez, ki ga veže s svetom in življenjem. In marsikdo bi moral sovražiti človeštvo, ki mu je na ta ali oni način prizadelo dokaj zla in gorja, marsikdo bi se z gnevom in ogorčenostjo obrnil od človeškega društva, ko ga je spoznal v vsi njegovi nagoti, praznoti, lažnivosti in perfidnosti, ko ga ne bi vezalo na to društvo vsaj eno bitje, katero spoštuje radi plemenitega srca in kristalnočiste, nedotaknjene duše, katero ljubi z vsem ognjem vročega srca.

Poseben pojav mogočnega hrepenenja srca človeškega po bitju, ki z njim sočustvuje in ga ljubi, je prijateljstvo — ono nesebično, čisto, vzvišeno prijateljstvo, kakršno sta opevala velika pesnika prijateljstva in bratske ljubezni: Balzac in Lafontaine.

In tako prijateljstvo je za marsikoga edina cvetka na življenja brezplodnem, suhem drevesu . . .

Dan za dnevom srečujemo ljudi, ki so nam že na prvi pogled nesimpatični, zoprni. Ne da bi nam storili kaj žalega, ne da bi imeli kak poseben, tehten vzrok, se od njih oddaljevati, se jih izogibati, se vendar trudimo z neko nervozno vztrajnostjo, da ne pridemo z njimi v ožjo dotiko. —

So nadalje ljudje, katerih ne mrzimo, niti ne sovražimo, niti ne zaničujemo, kateri nam niso niti simpatični, niti nesimpatični — kateri so nam popolnoma indiferentni, in proti katerim smo mi takisto indiferentni in mrzli . . . Morda občujemo z njimi — kratko ali pa tudi dalje časa. A ko se odстранjujemo od njih, ne porečemo niti: »Kako ljubezniv, zabaven, duhovit je vendar . . .« niti: »Kako okoren, glup, smrtno dolgočasen je!« —

In slednjič srečujemo ljudi, ki so nam simpatični takoj pri prvem sestanku. — Morda niti nismo z njimi občevali, morda le kratek čas, par trenutkov — morda smo izpregovorili z njimi le mimogrede par besedic, morda smo jih slišali govoriti le s kako tretjo osebo; a vendar se nam je prikupilo celo njih bistvo, njih vedenje, njih govor — kratkomalo: simpatični so nam . . .

Da, možno je, da se vede kdo z nami mrzlo, celo osorno, a vendar ga ne moremo prezirati, ne moremo mu odreči svojih simpatij . . .

A tudi simpatije so lahko kaj različne.

Ali se porode v trenutku za trenotek, ali v trenutku za dalje časa, morda za celo življenje. Ali pa se razvijajo počasi, okorno, te-

žavno — a te so navadno močne, trdne in stalne; zrastejo takorekoč iz majhnih, šibkih kali v mogočna debela.

O, naša srca vodi močnejša roka, in višja volja vlada srcu človeškemu in njegovim čuvstvom! —

* * *

To je bilo še za dijaških let. —

Stanovala sva — mislim namreč sebe in Ivana — v istem poslopju, Ivan v drugem, jaz v prvem nadstropju.

Dan za dnevom sva se srečevala na stopnicah, na hodnikih. Pozdravljala sva se, izpregovorila morda včasih par vsakdanjih besed ter šla vsaki svojo pot, ne meneč se več drug za drugega . . .

No, meni on ni bil nesimpatičen, baš nasprotno! A na tesnejšo, ožjo vez, na prijateljstvo v pravem pomenu še tedaj nisem mislil. —

Zgodilo se je pa nekoč, da sem izustil v večjem društvu na pol nepremišljeno, na pol iz namena, hotoč mu kljubovati, par besed, ki so ga žalile, ki so ga morale na vsaki način žaliti.

Ko so bile izgovorjene, sem se brž pokesal svoje nepremišljenosti in svojega neplemenitega čina. A bilo je prepozno!

»Sedaj bode vzkipel,« sem mislil ter pričakoval rezkega odgovora, jeznega navala.

A ne! Molčal je in me le pogledal z dolgim, nemim, a obenem tako vprašujočim in očitajočim pogledom, da sem se v srce sramoval prejšnjih besed. —

Ko bi me vsaj zavrnil! Da bi mi vendar očital mojo krivdo! Ni dvoma, da bi se bil potem umiril; malce bi se bil opravičil, dostavil kako sarkastično opazko. Potem pa bi bil vsekakor miren.

A tako! —

Ne, tega nisem mogel strpeti! . . . To me je vznemirjalo, me razburjalo, me skelelo in peklo . . . peklo . . .

Ne, nemožno mi je bilo, to moro dalje nositi! —

In napotil sem se k njemu . . .

O, utripalo mi je srce, utripalo, ko sem polagoma stopal po ozkih stopnicah v gorenje nadstropje — ponižen, skesan — prosit odpuščanja!

Ne da bi sedel, mu povem, zakaj sem prišel. Z nekolikimi besedicami še enkrat očrtam svoje dejanje, ne da bi ga olepševal, ne da bi se izgovarjal. Priznam mu, da se sramujem te neplemenitosti, ter ga prosim, naj pozabi neljubi dogodek,

Lahno se nasmehne, mi ponudi mehko, tanko roko ter odgovori z jasnimi, nekoliko tihimi, melanholskim glasom:

»Jaz sem vam odpustil takoj v istem trenutku. Bodite mirni... Sicer pa upam, da še postanete prav dobri prijatelja!« —

O, ali sva postala! . . .

* * *

Preteklo je leto dni. —

Ivan je še obiskoval gimnazijo — zadnje leto — jaz sem bil že na vseučilišču . . .

Pol leta sva bila že ločena, ko se mi slednjič vendar ponudi prilika, da posetim prijatelja. —

Večer je bil.

Hitro, z utripajočim srcem sem stopal po dobro znanih, ozkih stopnicah, katere je le motno, na pol razsvetljevala majhna umazana svetilka, pritrjena na očrnelo, nekoliko vlažno steno v ozkem kotu, kjer so se zaobračale stopnice.

Nervozno potrkam na rjavo barvana vrata.

»Naprej!«

Odprem.

Ivan je sedel pri majhni mizici, na kateri je stala nizka svetilka z velikim papirnatim senčnikom.

Bil je zaglobljen v študije.

Pri mojem vstopu je obrnil kodrasto glavo malce v stran . . .

»Ivan!«

Skoči pokoncu, pogleda pazno proti vratom ter vzkligne:

»Ah . . . ti!« . . .

Potem pa mi stopi par korakov naproti . . .

Pozneje sva si pripovedovala razne podrobnosti iz zadnjih mesecev, o katerih si nisva mogla natanko dopisovati . . . !

Marsikaj sva imela drug drugemu povedati. —

Pozno je že bilo, ko sva še sedela pri oknu, katero sva odprla navzlic mrzli, ledeni zimi . . .

Bila je jasna, mesečna in mrzla noč, kakršne so navadno konec decembra meseca . . .

Nebo je bilo jasno, temnomodro, posuto z nešteto množico zvezd — večjih in manjših, svetlih in motnejših, katere so se pa spričo mesečine docela izgubljale v čudoviti modrini neba, da jih je zapazilo oko šele čez dalje časa. —

Na strehah sosednjih hiš se je v blede mesečini lesketal zmrzli, trdi, kristalizovani sneg. Le tu in tam je prerezaval občo belino kak

ozek, črn rob — konec strehe . . . Visoki dimniki so črtali po blesteči, razsvetljeni sneženi odeji dolge, temne sence . . .

Krog svetilnic, v katerih so mirno in enakomerno brlele plinove luči, se je zbiral in kopičil lahen par. Ovijal je svetilnice liki svetel, blesteč, prozoren venec . . .

Ulice so bile mirne, tihe, mrtve. Le včasih je, oprezno predstavljajoč nogo pred nogo, korakal po polzkem trotoarju kak gospod, vračajoč se iz bližnjega kluba, zaviti v debel, s toplo kožuhovino obšit plašč. Počasni, trdni, previdni koraki so budili jek v bližnjih ulicah . . .

Izza kakega ogla se je za trenotek prikazal stražnik, pregledal ulico, zarožljaj s sabljo po tlaku, zakašljaj, si drgnil prezeble in otrple roke ter spet izginil za oglom . . .

Od drugega konca ulice se je prizibal bradat delavec, zakasnel v gostilnici, kjer je pustil denar, katerega je bil po dnevu težko in z znojem prislužil. Opetekaje se s strani v stran, je korakal tesno ob hišah, da se je lahko naslonil ob zid, ko so ga vinski duhovi nagibali preveč v stran . . . S hripavim, jecljajočim in grgrajočim glasom je govoril v polupretreganih stavkih čudno zmeden monolog, hoteč si potolažiti očitajočo vest in si vlti v premrzle žile moči in poguma, da se z osornostjo, z divjimi kletvicami ali pa tudi dejanski odkriža doma plakajoče žene in kruha prosečih, polunagih, gladnih otrok . . .

»Ivan!«

»Kaj?« —

Molčim nekaj časa.

Nisem vedel, kako bi mu na najnežnejši način — da ga ne bi vznemiril in užalil — povedal, kaj me je težilo že celi večer, in kar sem bil opazil takoj pri prvem sestanku. —

»Ivan . . . izpremenil si se močno! . . .

Nisi-li bolan? . . . In zakaj mi nisi nič pisal?« . . .

»Ni nevarno . . . Obilo dela in truda . . .

»Ne vznemirjaj se . . . Spomladi bode spet bolje . . .«

»Da bi le res bilo!«

Na lahno sem vzdihnil.

On pa je bil celo miren. —

Nastala je daljša, globoka tišina . . .

Vglobila sva se vsaki v svoje misli, se zazibala v spomine, se prepustila slutnjam, se vznemirjala pred nekim nevidnim zlom . . .

V sosednji hiši, nekje v pritličju, je sviral nekdo na gosli. Zveneci, tožeči, proseči in hrepeneči zvoki so zveneli elegiški, lahno

in milo v tiho, mirno noč ter se harmonski spajali s tajno, mehko nočno tišino, izgubljač se v nji, polagoma, lahko zamirajoč . . . Onkraj ulice je nekdo hrupno zapiral okno . . . Nekje v bližini je zaškripal v vratih ključ . . . Semkaj z zvonika so se zibali iz lin nizki, polni, zamolkli, trepetajoči udarci, oznanjajoči enajsto uro . . .

Proti jutranji strani se je utrnila raz azurni obok velika, svetla zvezda ter šinila hitro kakor misel preko obzorja, črtaje za seboj dolgo, svetlo pot . . .

— Ivan se je zagledal v čudovito modrino neba. —

Črez dalje časa mi nasloni glavo ob ramo, zameži ter tiho vzdihne:

»Čuješ . . . dozdeva se mi, da bodem skoro tam . . . tam gor!«

»Ne govori tako, dete! . . . Trepetam že pri sami misli, da bi te mogel izgubiti . . .«

»Zakaj? . . . Ne bode na veke . . . Spet se vidiva . . .«

Vdano skloni glavo ter tiho, polagoma, z lahno trepetajočim glasom zašepeta:

»Fiat voluntas eius...!«

* * *

Jeseni, po maturi, se je Ivan odločil za semenišče . . .

Oviral ga nisem, ker sem ga poznal kot nepopačenega, čistega, skromnega in pobožnega mladeniča.

Mislil sem, da morda najde, oddaljen od sveta, njegovega šuma, vrvenja in drevenja, srčni mir, katerega sem jaz zaman iskal . . .

Često mi je pisal, da mu včasih srce sicer koprne in hrepeni po svetu, sili v prostost in življenje, da pa vendar vobče ni prenesrečen.

In veselil sem se, da ne trpi preveč, da se ne čuti prenesrečnega . . .

In minevali so dnevi . . . tedni . . . meseci . . . Minila je jesen s svojimi dolgočasnimi, meglenimi dnevi; minila zima z mrzlimi burjami in divjimi meteži. Hitro je izginila pestrokrila, rožnata pomlad, in za njo je prišlo poletje z vročimi, dolgimi dnevi . . .

— Ivan je ležal že dva meseca bolan doma.

Posetil sem ga prve dni junija, ker me je že parkrat pismeno prosil, naj vendar skoro pridem.

. . . Sedel sem ob postelji.

Okna so bila poluzastrta z zelenimi roletami. Sobo je polnil dremoten, lahen somrak . . .

Mrzla, trepetajoča, skoro prozorna desnica bolnikova je počivala v moji.

Mirno je ležal ter počasi, globoko in težko dihal. Včasih je otlo, suho, na kratko zakašljalo.

Oko, veliko, modro, svetlo in vlažno je upiral vprašaje, otožno vame. Lice mu je bilo blede, še nežnejše nego poprej — tanka, snežnobela koža prozorna, da so razločno prosevale modre žile ob sencih . . .

Na mali mizici tik postelje je hitro kakor za stavo, a vendar vedno enakomerno tikala majhna zlata žepnica svoj monotonski:

»Tik, tik, tik . . .«

V majhni, elegantni, zeleni kletki ob oknu je nemirno skakljalo razposajen kanarček, rival kratki kljunček skozi medene šibice, se vratolomno pozibaval na rdečem obročku ter včasih glasno, s tankim glasom začivkal.

»Veruj, brate, bolje bode . . . skoro bode bolje« — sem tolažil mladega bolnika.

»Ah, ne govori tako! — Saj tega sam ne veruješ . . .«

— Molče sem ga poljubil na belo čelo . . . Kako mrzlo, kako ledeno je bilo! . . .

»Veš,« je prišel po kratkem molku s tihim, trepetajočim glasom — »življenje ima vendarle nekaj lepega, nekaj vabljivega, nekaj mamečega . . . Ko se človek mora ločiti od njega, šele tedaj to prav spozna, dasi ga tudi poprej ni nikdar posebno mikalo, nikdar zadovoljilo, nikdar osrečevalo . . .«

Roka mu je trepetala v moji.

Iz poluzaprtih oči sta mu privreli dve veliki, svetli solzi ter mu polagoma lezli po podolgovatem, bledem, izmučenem licu. —

»In vendar . . . vendar . . . kaj bi mi življenje še dalo, kaj bi mi moglo še dati? . . . Oh, ničesar . . . prav ničesar! — A sedaj najdem vsaj mir. Od sedaj mi ne bodo več mučili srca dvomi, ne več besnele v njem strasti . . . Ne bode ga več vznemirjalo hrepenenje po nečem višjem, nedosežnem, nejasnem . . . O, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te, Domine . . .! — Inquietum . . . inquietum« — je še zašepetal poluglasno, vzdihnil ter utrujen zaklopil oči, da sta se dve vrsti dolgih, črnih trepalnic spojili v eno . . .

Na nezdravo rdečih ustnicah se mu je za trenotek zazibal lahen, žaloben nasmeh. —

Tajna tišina je spet zavladala po sobici . . .

— Iz učilnic — Ivan je bil sin nadučiteljev — so zveneli tanki, sveži, zategli otroški glasovi . . . Nekje na cesti je glasno, polukričeč

govorilo par brbljavih, jezičnih ženic. Njih visoki, hripavi, hitri, hreščeči glasovi so nedoločno, pretrgano prodirali v bolniško sobo . . .

Nekje za šolo je plakalo dete . . .

Voz je prihitel po cesti . . . Voznik je poknil z bičem . . . zakričal z neuglajenim glasom nad ženami, stoječimi sredi ceste, robato zaklel . . . in voz je hitel dalje . . . Ropot njegov se je slišal le še nedoločno, otlo . . . vedno tiše in tiše . . .

— Na oknu je duhtel rožmarin, in v majhnem, do polovice z vodo napolnjenem kozarcu se je namakala rumenkasta teja, katere listi so padali drug za drugim na zid, odkoder jih je veter tresel na cesto . . .

Onostran ceste se je tiho, sanjavo šumljaje v lahnem pišu zibalo srčasto listje širokovejnate, stare lipe . . .

Vzduh v izbi, nekoliko razgret in napojen z reskimi vonjavami raznih zdravil, me je težil, mi stiskal prsi, me opajal . . .

Rad bi bil govoril, tolažil bolnika, a nisem imel dovolj moči.

Kakor gora mi je ležalo nekaj nerazjasnivega na prsih. Srce mi je ledenelo, otrpevalo, sluteč, da se morda skoro ločiva — za vselej!

Nekaj čudno tajnega, nenavadnega, do tedaj mi neznanega me je pretresalo, me vznemirjalo, strašilo, mamilo in me polagoma opajalo.

Dozdevalo se mi je, da veje in plove po mali, polutemni sobici, v tem dremotnem, tistem miru diha smrti . . .

— Spomnil sem se, kako sem otrok videl na mrtvaškem odru najdražje mi bitje — mamico . . . Pred dušo mi je priplaval spet njen blede, upadli obraz z osinjelimi ustnicami, s trdno na veke zaprtimi očmi . . . njene tesno sklenjene trde, otrple roke. —

Zdajci pa se mi je zdelo, da leži na odru — ne mamica, ampak on — Ivan — s takisto bledim obličjem, s tesno zaprtimi očmi, s sklenjenimi, ozkimi, voščenimi rokami, z osinjelimi ustnicami . . . miren . . . tih . . . vdan . . .

Črez blede, nežno lice mu je bil razlit nekak čaroben odsev tihe, nadzemelske sreče . . .

Na trdno, ozko, tesno stisnjenih ustnicah se mu je še zibal lahen, poluzamrl smehlaj . . .

— In krog odra, s katerega črno, žalno, resnobno opravo so bile pestre, raznobojne, sveže cvetke in zeleni venci v živem kontrastu, so plamtele dolge, tanke sveče ter s svojim mehkim, a vendar rezkim in ščemečim vonjem še bolj razgrevale in nasičale sobico, že itak prenapolnjeno z vonjavo svežih, duhtečih cvetic . . .

Zdaj in zdaj je vstopil kdo nekamo oprezno, tiho, na pol boječče, na pol radovedno, v črno opremljeno, mistiški razsvetljeno sobo . . .

Pokleknil je, pomolil na kratko za dušo pokojnikovo, mu pokropil blede, mirno, nežno lice . . . se pokrižal . . . pregledal cvetice in vence ter tiho, resno spet odšel . . .

. . . Sveče so plamtele . . . dolgi, ozki, proti vrhu ostri plameni so se lahno zibali, trepetali . . . Ta ali oni je včasih jasneje zablisnil . . . visoko zaplapolal . . . pojemal . . . se spet večal . . . skoro popolnoma zamrl . . . A takoj je spet jasno, visoko vzplamtel, lijoč zlatobojno, čarobno, mistiško svetlobo po bledem mrliču . . . po črnem okrašenem odru . . . po beli, prozorni tančici . . . čez cvetje in čez vence . . .

Vroči, raztaljeni vosek je polagoma kapljal na male skledice črnih svečnikov . . .

Cvetice so opojno duhtele in duhtele . . .

A mladi mrlič sredi njih je pokojno, tiho in zadovoljno spaval, mirno in srečno snival . . .

— Docela so me premagale in omamile te temne, mrzke prikazni razgrete, razburjene domišljivosti, ti moreči spomini in tečeče, vznemirjajoče me slutnje . . .

Ničesar drugega nisem videl, ničesar slišal. —

A zdajci vztrepetam, spustim bolnikovo roko ter planem pokoncu . . .

Grobno tišino v sobi je prekinil gromek, rezek, tanek pok, in zategel, trepetajoč, zvoneč in brneč glas se je zazibal po težkem vzduhu . . . zvenel tiše in tiše . . . polagoma se oddaljujoč — se izgubljaajoč ! . . tiho, mirno zamirajoč . . .

Na goslih nad posteljo je bila počila struna . . .

— Mladi bolnik je prestrašeno odprl velike, vlažne oči . . . Črez blede obraz se mu je razlila lahna, bolna rdečica.

Težko sopoč je zrl nekoliko trenutkov gosli, nepremično strmeč.

Potem pa si je zakril obraz, zakašljal ter bridko zaplakal. —

Ko sem se poslavljaj, sem mu obljubil, da ga v kratkem spet posetim.

A nisem ga videl več! —

* * *

Tiste počitnice nisem šel domov. Lę včasih sem naredil kak daljši izlet iz mesta, ali pa sem za par dni obiskal kakega znanca ali sošolca. —

»Je-li prišlo kaj pisem?« vprašam staro hišnikovo ženo, ki je bila obenem moja strežnica, ko je ravno razobešala na dvoru perilo;

po večdnalni odsotnosti — bil sem pri nekem kolegi na deželi — sem se bil ravno vrnil spet v svoje stanovanje.

»Da, da — nekaj jih je — med njimi tudi mrtvaški list . . . odkod, nisem pogledala . . .«

»Mrtvaški list! — Mogočni Bog, ko bi bil . . .«

Ne, ne — tega si nisem upal, nisem hotel misliti do konca . . . A vendar mi je neka težka, mrzka slutnja napolnila v trenutku celo bitje. — Streslo me je . . . zazebllo me . . .

Z grozničavo hitrostjo drevim v svojo sobo, preskakujoč dve, tri stopnice . . .

Tresoč se, vtaknem ključ v ključalnico . . . zaškriplje . . . in vrata se odpro na iztečaj . . .

Skočim k pisalni mizici, pograbim list, ga razgrnem . . . ter berem poluglasno — od začetka hitro, nervozno . . . a čim dalje, tem počasneje, pretrgano:

»S potrtem srcem javljamo, da je danes dne 21. julija po dolgi, mučni bolezni . . . mirno . . . v Gospodu . . . za — zaspal — — — — —«

Ustrašil sem se lastnega, otlega, hripavega in zadušnega glasu, težkega kakor jeklo, nenaravno, mrtvo zvonečega . . .

Mirno, nepremično, kakor okamenel sem stal ob mizi . . .

Ovršnik, katerega v razburjenosti nisem bil niti odložil, mi je polagoma zlezal raz trepetajočo roko, in palica mi je s hruščem padla na tla. —

Krepko, trdno sem držal v trepetajočih rokah črnoobrobjeno poročilo ter nepremično in topo zrl na debeli, lesketajoči tisk.

Ustnice so se mi gibale, a nikakršen zvok ni prodrl iz njih . . .

Za nekoliko časa se mi je začelo spet vračati življenje v otrple ude.

Ječe sem se zgrudil na stol. — Glavo, v kateri mi je vrvelo in šumelo, sem naslonil na mizo ter zajecal:

»Mrtev! — Mrtev! — Mrtev! —«

Spet sem razgrnil zmečkani list ter bral:

»S potrtem . . . dne 21. julija . . .«

»Dne 21. julija . . .« zamrmram, kakor da ne bi vedel, kaj in zakaj govorim. — »In danes je 25. — Torej prepozno!« —

»Ivan . . . nikdar več te ne vidim . . . Nikdar več . . . nikdar . . .«

In spet sem topo zrl predse. —

Zaplakal bi bil rad, a solz ni bilo, niti ene ne.

Le nema, divja bol mi je divjala v srcu — bol po onem, ki sem ga ljubil bolj nego rodnega brata — bolj nisem ljubil nobenega človeka na svetu — niti preje, niti pozneje nikoli!

* * *

Bilo je mrzlega, vlažnega in deževnega jesenskega dne v drugi polovici oktobra, ko sem polagoma korakal proti vaškemu pokopališču pri sv. Miklavžu, da bi vsaj enkrat videl grob Ivanov . . .

Naletaval je gost, kakor proso droben, mrzel dež.

Po cesti so stale velike luže. Ilovnata zemlja je bila globoko premočena in razmehčana. Rumeno, žilavo blato se je v velikih kepah prijemalo obuteli, ki se je globoko vdiral v ilovico . . .

Po ti blatni cesti, ravno mimo pokopališča je peljal majhen, suh, gladko obrit kmetič voz drv. Skrbno je ovijal raztrgano, mokro obleko krog mršavega, koščenega telesa. Glasno, s hreščečim glasom je proklinjal blato in vola ter z dolgim, tankim bičem neusmiljeno udrihal po živini, da so se delali na mokri, rdečkasti dlaki voloma debele proge . . .

Velo, rumeno, dolgo listje koruzinja, ki je stalo v velikih razstavah na pricestnih njivah, je zašumevalo z rezkim, trdim, ostrim šumom, kadar je silneje zavel mrzli sever ter metal in drevil po strani deževne kapljice v visoke, debele snope . . .

Po polju so se trumoma pojale vrane, se zaletavale druga ob drugo, leno krilile in mahale z velikimi, mokrimi perotmi . . . se dvigale nekoliko v zrak . . . spet sedale na ogone in v razgone ter grdo, hripavo kričale in krokale . . .

V vasi pod pokopališčem se je tu in tam valil iz majhnih, lesenih dimnikov sivkast, tanek dim, se dvigal v velikih kolobarjih v višino ter se polagoma izgubljal — —

Pokopališče je bilo tako, kakršen je na deželi navadno kraj večnega miru: Ozko, skopo odmerjen prostorček z zidom, debelim, kakor da bi veljalo stražiti jetnike.

Raz nizki zid se je luščil črnkavi, mokri omet. Opeka je od vlažnosti gnila in razpadala . . . Po straneh in po grebenu je po zidu bujno rasel mah in druga zelenjad . . .

Vrata so bila brez ključalnice in odprta. —

Vstopim.

O, tožno je bilo to grobišče — zapuščeno, osamelo, zanemarjeno je bilo! —

Velike, bujne koprive so se ščeperile ob zidu; mrzlo jesensko vreme jih je bilo že nekoliko poparilo in osušilo.

Gosta trava je obraščala grobovje, bodljikoveje, in plevel je kril nizke, nesimetrično razvrščene gomile, zimzelen se je plazil širom po njih . . . Nekatere so bile na eni strani višje, na drugi pa so se polagoma izgubljele v navadni površini.

Križi na grobovih — ne kameneni, ne dragoceni, ampak neumetno, surovo iztesani iz desk ali izdelani iz tankih, ravnih brezovih debel, na katerih se je lesketala mokra bela skorja . . . okičeni s starimi, razpranimi, zabrisanimi in obledelimi podobnicami svetnikov — so vtiskali celemu kraju še bornejši, otožnejši značaj. — Ti siromašni spomeniki so se nekateri nagibali na stran, nekateri pa so že ležali na vlažni, mehki zemlji — polugnili in polagoma razpadajoči v prah in blato . . .

Krog nizke, ocrnele mrtvašnice so ležale stare deske izkopanih rakev — prhle, mehke, neprijetno vonjajoče, ginoče in izgubljaajoče se polagoma v črni prsti . . .

Le v sredini pokopališča — ob velikem, rdečem križu, na katerem je visela neokusna, grobo izdelana podoba Križanega, obledela in osivela v teku let — sta šumeli dve vrbi in dve cipresi; plakale so za mrtvimi, za katerimi kmet ne utegne plakati . . .

Tukaj je bila tudi gomila Ivanova — še sveža, rumena . . . a vendar na veke zaprta! —

Mokra trava ob grobu je bila poteptana, z blatom pomešana . . . Na gomili je ležalo par uvelih vencev; cvetovi so se bili že osuli, listje je bilo orumenelo, zgrbljeno in zvito.

— Gosti, drobní dež je padal s tihim, enakomernim, otožnim škrebetanjem na podolgovate liste vrb in cipres; njih veje so se klanjale nizko h grobovom . . .

— Naslonim se ob deblo ciprese . . .

Obraz si zakrijem z rokami . . .

»Ivan . . . brate . . . predragi . . .!« . . . Zaplakam . . . zaihtim . . .

Nad nama so šumele vrbe in ciprese . . .

Iz Prljekovine v Rim.

Satura. Spisal J. F.

je da je Prljekovina, tega menda večina Slovencev ne ve; saj je zanimanje za geografijo slovenskih dežel med nami sploh majhno, o tem priča dovolj ponovljeno vabilo odbora »Slovenske Matice« na naročitev novega stenskega zemljevida. No, na tistem zemljevidu, če zagleda kdaj beli dan, dobi gotovo odlično mesto Prljekovina, vinorodna deželica med Ljutomerom, Ptujem in Radgono na slovenskem Štajerskem. »Od obraza do obraza« večina cenjenih bravcev tega spisa bržkone celo ne pozna Prljekovine; kajti Slovenci so že od nekdaj, kakor uči slavnoznani Andrej Pajk v svojih po Jurčiču objavljenih »Spominih starega Slovenca iz francoskih vojsk« — »največ malovedeži in ničvedeži, ki se niso ozrli čez deveti prag«; če pa že kam potujejo, hitijo, pozabivši slovanski svet, rajši za Goethejevo Mignono »in das Land, wo die Pomerantschen blühen«. A koliko prednost bi imelo potovanje v deželo, »kjer čebula cvete«, med lukarje, v deželo »lūkovega morja«, t. j. v Prljekovino, ki ima to svoje zadnje ime od besede »prlje«, katera rabi tam za Ptujem namesto »prej«. Koliko solz bi brez težave izvabila ostra vonjava lukova na potovanju v blaženo Prljekovino onim mladeničem, ki v tožnih pesmicah dokazujejo svojo srčno bol radi nezveste drage, a zaman, ker — solz ni! Ves srečen bi potem tak mladenič za prvim pesnikom slavne Prljekovine — za Volkmerjem, ki je opeval tobak — zapel slavospev luku: »O ti luk, ti žlahtna trava!«

Naj mi pa nihče ne zameri, če je to besedičenje vodeno, uvažujoč okolnosti, v katerih živim; zares meni in marsikomu, ki biva z menoj tu v megleni, hladni Ljubljani, daleč od Prljekovine, bi pač ne škodoval ognjeviti sok ljutomersko-jeruzalemsko-ptujske trte, ki greje kri, vnema domišljivost — ne domišljivosti, ampak ono bujno Miklošičevsko domišljivost, ki ostro razločuje, česar topo oko ne vidi, genialno družji, kar se nam zdi »toto genere« različno; da, Miklošič se je gotovo razvil ob krasoti divne Prljekovine!

Toda kam sem zagazil! Hotel sem le reči, da pomilujem vse tiste, ki ne poznajo slavne slovenske Prljekovine; obžalujem zlasti, da je neznana onim gospodom, ki čez »ἑρμὸς ὁδόντων«, čez »plot plemenitih svojih zob« spuščajo debele, a često prav nerodne zabavljice na zastopnike slovenskega naroda. Ti gospodje bi se namreč

v Prljekovini naučili bolj izbrano zabavljati; naučili bi se psovka, ki imajo globoki svoj vir v zgodovini ter pričajo o »temeljitem« zgodovinskem znanju onega, ki jih premišljeno rabi. »Kalavin!« — tako bi kmalu donelo po kranjski prestolnici namesto vsakdanje »s«. To vam je psovka, cvet vseh psovka — kalavin, t. j. debeloglavi kalin, fantalin! Beseda je nastala po ogrski vokalni harmoniji iz »kalvin«, ki pomenja pristaša kalvinske vere, obsegajoče med slovenskimi Prekmurci na Ogrskem še dandanašnji nekaj župnij. Kot psovka je bila sprva naperjena zoper inoverce prav kakor pri nas dobro znani izraz, da kaj smrdi »kak lüterš-vera«. Sicer pa je po Prljekovini tudi »Taljan« — ti Ta'jan, ti — psovka za žide in nevernike, prav kakor bosenski »Vlah« prvotno znači človeka romanske narodnosti (Lah), a rabi kot psovka različnim inovercem . . .

Da »bera besedi« bo večja, ne bo napačno, če iz onih slovenskih vasi, ki leže onstran Radgone ob ogrski in nemški meji, v to torbico izbranih psovka sprejemem tudi to-le: »Ti si Plavec, zato si tak divjak«. Ta psovka je zgodovinska ter nas spominja, da so se v 13. stoletju v okolici radgonski naselili čudsko-turski Kumani (gl. Pajkove »Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev«, str. 189.) ali Plavci, ki so od 10. do 12. stoletja pustošili južno Rusko, in katerim so pravili Rusi »Polovci« . . .

Toda vrnimo se v Prljekovino, katere vrli stanovniki ne znajo samo psovati, ampak tudi hvaliti. »To ti je kruč!« je n. pr. prlješka pohvalnica možu-junaku. Davno že ni več kručev ali v ogrski obliki — Kurucev, ki so blizu pred 200 leti razsajali po ljutomerskih gorica; toda njih spomin še živi v ti besedi, ki pomeni pogumnega, podjetnega moža, kakor kranjski »kerlc« znači krepkega fanta, a izhaja iz nemškega »Kerl«, katerega ni nihče drugi provzročil nego sam Karl Veliki. Zgodovinski dogodki, ki segajo močno v usodo narodov, se zapišejo z jeklenim peresom v njih spomin, in ko izginejo vsa druga poročila, preostanejo še besede kot glasniki preteklih dob! — Čast vam, Kruci, da nam rabi vaše ime za označevanje moške kreposti! Uveljavili ste se nam, in mi smo vas spoštovali — smo vas morali spoštovati; nehote smo dali vašemu imenu ta lepi pomen; to je sila pravega junaštva, da ga priznavajo drugi . . .

Že rimski zgodovinar Tacit govori (Germ. c. XLVI) o narodu Venetov (»Veneti«), ki so bivali vzhodno od Germanov. S tem imenom se najprej v zgodovini omenjajo Slovani; Germani so jih tako imenovali in po njih Rimljani. To je isto ime, ki še dandanašnji rabi Nemcem v poznamenovanje dveh vejic slovanskega dre-

vesa, namreč lužiških Srbov in pa nas »Vindišarjev«. — Perwolf je v »Archivu f. slav. Phil.« (IV., 63 sl.) ime »Veneti, Vendi, Wenden« lastil slovanščini, češ, da je ta beseda slovanskega izvora in sicer izvedena iz korena *vent (větj), ki je dandanes ohranjen samo še v komparativu »večji« (stsl. věštij); Veneti, Vindi bi torej bili »veliki« — velikani! Krasno! Kako nam pomaga etimologija, ta divna hčerka nebes, a tolikokrat zapeljana! Če se vse podere, ta steber še stoji! — Torej mi velikani! Če nas psujejo z »Vindišarji«, zakaj bi se čutili žaljene? Ali ni lepo, biti Vindišar — velikan? — No, zdaj sem pa pošteno zavezal jezik vsem klevetnikom našega imena! Naj nas le imenujejo »velikane«; morebiti nas s svojim namišljenim psovanjem predramijo ter zbude v nas vseh željo, da postanemo, kar še nismo, če ne že velikani, pa vsaj strahu in spoštovanja vredni zastopniki svojih pravic, vsaki do zadnjega moža! —

Kdor etimologom noče pritrditi, da so Veneti, Vendi — velikani, bo pa morda vsaj verjel izpeljavi imena »Antes« od istega korena *vent. To je bilo v 6. in 7. stoletju po Kr. ime vzhodnih Slovanov, današnjih Rusov. No, da so Rusi velikani, o tem je dandanes prepričan pač ves svet, tudi brez etimologov in navzlic onim učenjakom, ki zatrjujejo, da iz *vent v slovanščini ne more postati *ant. —

Po drugi strani pa si usojam kot resen narodopisec vendarle podvomiti, da bi si bili Slovani sami nadeli ime po korenu s pomenom »velik«! Slovani se čutimo vse preponižne in smo vsled tožne minolosti le prevečkrat še do dna srca uverjeni, da je gospostvo usojeno drugim, a nam le podložnost. To trditev mi zopet podpirajo Prljeki, katerim je vsaka gospa — »nemška ženska«! O ti žalostni resnici nas uverja sploh naše gosposko ženstvo, katero po vseh slovenskih mestih in trgih še vse preveč nemški kramlja.

V tem oziru so mnogo večji drugi narodi, ki sami sebe in svojo prosveto v nebo kujejo, sami sebe občudujejo in ne čakajo, da »njih vrednost in pomen pripoznajo s proste volje drugi zemljani, da »vidi tujce krasne čine, se zavzame iz daljine«. Lastna hvala smrdi Prljeku »kak lüterš vera«. Res, iskrena skromnost diči Prljeka kakor vse druge Slované; toda jako dvomim, ali kaj koristi dična ta lastnost v krutem boju za obstanek, ki ga bijejo narodi med seboj.

V starih časih seveda, ko je odločevala še surova sila, smo po pravici občudovali divje, junaške Obre; odtod nam znači »obrin« velikana, prav kakor fabi v staroslovenskih spomenikih v pomenu »orjak« beseda »spolint« ali »ispolint«, posneta bržkone po nekem nekdanj ob spodnjem Donu bivajočem narodu »Spalaei«; isti pomen

ima »vlat«¹, katerega izvajajo ali iz imena Ptolomejevih Οὐλάτῃ, ali iz imena slovanskih Veletov (Vilcov), ki so nekoč bivali med Labo in Odro; Miklošič pa je v (lex. palacosl.) s to besedo celo primerjal slov. »lat« (Krek, Einleitung, p. 252).

In Bolgari, staro turško pleme, ki si je konec sedmega stoletja po Kr. podjarmilo podunavske Slovence — ali niso tudi ti Slovanom tako imponirali, da so le-ti po njih imenovali svoje plemiče Boljare ali Bojare? Sicer pa so se baš zmagoviti Bolgari silno hitro potopili v slovanski povodnji, ne da bi bili današnjim Bolgarom kaj mnogo več zapustili nego svoje ime (gl. Mikl., lex. palacoslov. pod besedo »boljarin«). —

Iz imena »Bulgarus« pa je nastala tudi francoska beseda »bougre«, psovka podlemu človeku! Toda današnji Bolgari naj se ne izpodtikajo ob nečastni izpremambi prvotnega pomena, ampak potolaži naj jih zgodovina te besede, ki je sprva Francozom značila »bolgarskega« krivovernika, potem krivovernika sploh in končno zanikarneža. Bolgarski krivoverci, s katerimi so se bili Francozi v srednjem veku tako dobro poznali, da so sprejeli njih ime v svoj jezik, so bili tisti Bogomili, ki so se od desetega stoletja počenši razširili kot mogočna verska stranka manihejskega značaja po celem slovanskem jugu, od Črnega do Jadranskega morja. Bogomili so bili v opoziciji zoper oficijalno bizantinsko versko obredje ter so si pridobili najširše sloje zlasti preprostega ljudstva, in po poljudnosti in živahni nazornosti svojih nauk so močno vplivali na razvitek narodnega slovstva. Toda tudi po knežjih palačah so si pridobili veljave. Ta verski pokret se je iz južnoslovanskih pokrajin raztegnil čez Italijo na Francosko, kjer so se pojavili Bogomili kot Patareni, Katari, Albižani, Waldovci ter dali državnim in cerkvenim oblastim v 12. in 13. veku dovolj opraviti (Rački, Rad jugoslavenske akademije, knj. VII., VIII., X.). S temi francoskimi krivoverniki pa je bilo v zvezi poznejše versko gibanje na Češkem, in v le-tem nam je zopet iskati kali protestantovstva. Da so torej vso to dolgo vrsto krivih ver sprožili Jugoslovani ter na ta način zasnovali zanimiv in imeniten del srednjeveške zgodovine, tega so se dobro zavedali Francozi, imenujoč krivoverstvo po njega začetnikih Bolgarih (prim. Du Cangea, pod zaglavjem »Bulgari«); francoska psovka »Bougre« nam je o tem bistra priča.

Ker pa bi mi kdo utegnil ugovarjati, da ni posebna slava prožiti in širiti krivoverstvo, da je to herostratovsko delo, zato moram Bolgarom po drugi poti čast rešiti. — Znane so »bugarštice«, hrvaške narodne pesmi z dolgimi vrsticami in stalnimi refreni; znano je, da

znači »bugariti« toliko kakor tožno pevati; da pa imajo te »bugaršnice« svoje ime baš od Bolgarov, v tem se ujemata Miklošič in Jagić. Miklošič misli, da so Bolgari kot preprosti pastirji gojili med Srbi in Hrvati, med bolj bojevitimi svojimi sosedi, otožno strujo petja — od tod ime bugaršticam — žalostinkam; a Jagić domneva (Arch. IV., 240; VII., 520), da je beseda pomenila najprej otožno melodijo, domačo ob bolgarski Marici, ki pa se je priljubila tudi dalje na zapadu ter tukaj po svoji domovini dobila ime.

Bodisi to tako ali drugače, posrečilo se nam je vsekakor Bolgarom pridobiti slavo pevoljubnega naroda ter na ta način »rešiti« čast slovanskega plemena, kateremu pred desetletji nismo vedeli niti natančnega števila.

Lepo doni ime »Slovan«; ni bila samo Bohoriču neovržna izpeljava od »slave«, tudi Kollarju je dobro služila, in še mi se z njo naslajujemo. Bridka kapljica v čašo naše slave pa nam kane, ako se spomnimo, da sosedi z našim imenom imenujejo sužnja: Sclave, esclave, schiavo! Nemila usoda zgodovine je hotela, da smo dali temu zaznamenovanju povod — in »Na potujčeni zemlji« bi lahko peli ne le po ravni Furlaniji in snežnih goličavah vzhodnih Alp, nego tudi širom velike Nemčije — povsod je stopal pred stoletji Slovan — suženj. Da se nam ta madež opere, da postane kdaj naše ime častni znak svobode, kakor se slavni Frank lahko ponaša s francosko besedo »franche« (svoboden) in italijansko »franco«, v to pomozi Bog! A Bog ne daj, da bi se nam godilo kakor staremu plemenu »Σκλαυτογενες«, ki je po Šafaříku — brez Miklošiča — dalo ime staroslovanskim »skomrahomъ« — »praestigiatoribus« . . .

»Skomrašel moriš nas, moriš!« mi doni že od vseh strani na uho. Od vseh? Od vseh nikakor ne, kajti vsi bravci »Zvonovi« niti ne umejo besede »moriti« v tem pomenu, namreč v pomenu »dolgočasiti do skrajnosti«. V tem pomenu je beseda prav dijaškega izvora, skovana med slovenskimi dijaki, ki v izumevanju »krepkih« izrazov niso nič manj plodni nego njih nemški tovariši. Kolikokrat se sliši med njimi ta beseda v takih položajih, v kakršnem je bil svoje dni tenkočutni Horac na »sveti cesti v starodavnem Rimu« (sat. I. 9.) — »umorjen« je šel s torišča, ker se mu je nadležnež vsiljeval. Pa tudi sicer se sliši pogosto ta »morivka«, kjer ni tolike nevarnosti, kjer »morični« meč ni tako nabrušen; svoj čas vsaj smo se vseučiliščniki čutili »umorjene« skoro pri vsaki pametni ali ne-spametni »govoranci«, ki nas je le zadrževala, da nismo dovolj zgodaj

prestopili k zadnji in najimenitnejši točki vsake dijaške zabave — h »krokanju« . . .

No, zdaj me pa že samega obhaja bojažen, da sem res začel »moriti« potrpežljive brave, in da bodo odslej vsi jezikovno plodni Slovenci zmerjali po meni, ki sem Prljek, vse dolgočasne »morivce« Prljeke — kakor imenujejo Francozi in njih bratje Italijani prave morivce »assassine« po herostratovsko znanih ljudeh iz sprednje Azije, namreč po neki srednjeveški versko-politiški stranki iz zapadne gorate Perzije in iz Libanona, ki se je od 11. do 13. veka odlikovala po svoji bojevitosti in neustrašnosti ter se pod načelstvom »starca z gor« dala rabiti za zavratne umore — za posel roparskih »assassinov« . . .

Poslavljaajoč se od dragega bravca, ki mi je potrpežljivo sledil po polju različnih ved, zgodovine, zemljepisja, etimologije, politike in se zdaj po obilem trudu izvestno čuti »umorjenega«, ga najvljudneje vabim na kapljo Prljekovca, ki ga točijo kot Ljutomerca ali Zavrčana. Le-to izborna kapljico pijoč, se bova pošteno znesla nad Nemci, ki so nam žlahtnega Zavrčana prekrstili v »Sauritscherja« — pravi »lucus, a non lucendo«, toda narobe! . . .

Tako sva priromala iz Prljekovine, četudi ne v Rim, odkoder se božja pot pri nas zove »romanje« (Roma = Rim), pa vsaj do čaše prljekovskega vina — in to menda tudi ni nič napačno: »Primum bibere, dein philosophari«! potrdiva tudi midva lahko z rahlo, toda pomembno izprembo znanega reka, na katerega se je nedavno skliceval neki govornik v našem parlamentu.

Ne vem, kdo bolj je tožen.

Ne vem, kdo bolj je tožen,
Škrjanček ali jaz?
Ko meni kakor njemu
Zastaja v prsih glas —

Škrjančku več leteti,
Več peti ni mu moč,
Ker zemljo mrak objema,
Ker nanjo pada noč . . .

Veselo z vami peti
I meni noč ne da,
A noč ta bolj je huda,
Ta noč na dnu srca.

Aleksandrov.

Fata morgana.

Piše Evgen Štefanič.

(Dalje.)

XIX.

ezgoda, pravijo, pride redkokdaj sama. Marsikdo je pač že okusil resnico tega izreka. Posebno po lepih, srečnih trenotkih bodi človek vedno pripravljen na nenaden, neprijeten obrat usode. — Zdenka, ki je že bila vajena, da jo je usoda topla, se je čestokrat v svojih najveselejših trenotkih prestrašila, sluteč, da je čaka »za jedan časak radosti hiljada dana žalosti.« . . .

Odkar je bila njenega očeta zadela bolezen, je imela revica le malo lepih ur. Dokler je bil Pavel živ, se je naslajala z njegovimi pismi ter se zabavala z odgovori in še potem je prebirala ob obupnih trenotkih kaj rada njegova pisma, ki so še vedno lahko vonjala po finem tobaku. Pritiskala jih je k obrazu ter dolgo dihala vase oni lahni vonj, ki jo je omamljal ter storil, da je pozabljala, da ga ni več.

Ko je pa odložila liste, se je nemo zagledala v praznoto ter se trpko zavedala vse svoje zapuščenosti.

Njeno žalostno stanje so pa še večale gmotne skrbi. Hrabro se je morala boriti za svoje matere in svoj obstanek ter s svojim zaslužkom skrbeti za obe. Ker je bila preponosna, da bi komu pripovedovala o svoji revščini, so mislili ljudje, da jima je rajni Smolar kaj zapustil. Vendar je morala svoji materi večkrat na novo povedati, kako je pravzaprav, ker je njo že zapuščal spomin in se je mnogokrat jezila radi slabe hrane, stanovanja in obleke. —

Ko se je ono jutro pripeljala Zdenka od Rošerjevih v mesto, se je silno začudila, ko je našla stanovanje zaprto in matere nikjer.

Obstala je pred zaklenjenimi vrati in premišljevala, kam je neki šla mati, ko ji je bila vendar preskrbela vse potrebno za dva dni, predno se je odpravila k Rošerjevim.

V isti hiši pod streho je stanovala revna žena, ki je Smolarki in drugim nosila vodo, jim umivala posodo in snažila tla.

Le-ti je bila Zdenka pri odhodu naročila, naj pogleda čez dan včasih k materi, ali česa potrebuje, po noči pa naj spi v sobi poleg nje.

Urno, z nemirnim srcem je stekla Zdenka pod streho k postrežnici, a baš, ko je hotela potrkat, ji je le-ta stopila naproti. Zagledavši Zdenko, je nabrala obraz v surove poteze, jo zaničljivo od strani pogledala ter rekla: »Vaša mati je v bolnišnici.«

Zdenka je v prvem trenutku videla le nje zaničljivi obraz ter čutila, kako trd je njen glas, zato jo je vprašala z nagubanim čelom:

»Kako pa mi govorite?«

»Kakor znam,« je rekla kratko ženica ter hotela oditi, toda Zdenka, kateri je za surovim glasom prišla v spomin ženina beseda, »bolnišnica«, jo je prijela trdo za roko in dejala mirneje:

»Kaj ste rekli, kje je moja mama?«

»V bolnišnici, sem rekla; sinoči, ko mene ni bilo doma, je šla z doma, in ker je gluha, jo je povozil voz.«

Zdenka je prebledela. Zdela se ji je, da ne more biti res, kar ji je žena povedala tako indiferentno; zato je vprašala še enkrat boječe:

»Ali je prav res?«

»Če ne verjamete, pa pojte vprašat!« je odgovorila žena in odšla.

Zdenka je zdirjala po stopnicah navzdol. — V veži pri vratarju je že bilo zbranih več ženskih.

Ko je šla mimo njih, so vse na glas zamrmrale, in ena je še zakričala za njo:

»Lepa hči, ki se hodi zabavat po izletih in pušča staro, gluho mater samo!«

Zdenka se ni ozrla. Čutila je, da žena govori resnico, a vedela je tudi, da, ako bi jo ljudje mogli umeti in bi jo natančno poznali, je ne bi obsojali s tako trdimi besedami.

Tekaje po ulicah, se je izkušala Zdenka opravičiti sama pred seboj ter si utešiti očitajočo vest. Govorila si je: »Moj Bog, saj bi morala znoreti, morala bi propasti, ako si ne bi privoščila po tolikem trudu in naporu malo razvedrila. Čutim, da je moj duh že itak oslabil, moji živci so skrajnje napeti, in nesreče so me potrle duševno skoro do obupa... In ako ne bi bila šla k Rošerjevim, bi bila po opravkih kje drugod, da, včeraj bi bila morala učiti oni dve v Gosposki ulici... materi bi se bila med tem takisto lahko pripetila nesreča — saj vse, kar se nam godi, to nam je že usojeno od nekaj...«

Ko je stopila v bolnico v vežo, jo je kaj neprijetno dirnil oni duh, ki je lasten vsem bolnicam, in ki nam navdaja srce s tesnobo. Hotela je urno mimo vratarja, a ta ji je zastavil pot, češ, da to ni navadna ura za pohode.

Ko je njemu srečno ušla, se je sprla na hodniku s strežnico, ki ji ni dovolila k bolnici, ker ni bila ura za posete k revežem-brezplačnikom.

»Saj to je moja mati — ali ne razumete — moja mati!« je kričala obupno Zdenka, ki ni imela prej nikoli opravka v bolnišnici ter ni znala za pravila glede posetov.

Na njeno srečo je prišel baš zdravnik, jo peljal v svojo sobo ter ji napisal par vrstic, s katerimi ji je dovolil pristop k bolnici vsaki dan ob katerikoli uri.

Komaj se mu je zahvalila, pa je že zbežala v sobo, kjer je med mnogimi drugimi nesrečnicami ležala njena mati.

Ko je Zdenka prišla k nji, je privzdignila bolnici glavo, jo pritislila k sebi ter jo poljubovala brez konca in kraja.

»Ali, Zdenka, ti me zadušiš,« je ječala starka.

— »Kaj je bilo, kaj je, mamica, sladka moja mamica?« je kričala Zdenka med poljubi svoji materi na gluho uho, potolažena, ker se ji starka ni videla, da bi bila slaba.

Ko jo je Zdenka izpustila ter jo gledala tako milo, je rekla stara Smolarka:

»Vidiš, naše sedanje stanovanje meni nič ne ugaja« — in vzdignivši nekoliko glavo, je pihnila zaničljivo: »Fej! toliko postelj in stene brez slik, kaj poreče oče? Ni-li prišel s teboj, saj sta vendar odšla skupaj?«

Zdenka je komaj zadrževala solze, ki so ji zalivale oči.

»Ali, mama, ti si v bolnišnici — očeta ni več, on je v nebesih...«

»Toda kako se je to zgodilo, povej, zlata moja, povej!«

Starka se je malo zamislila, gledala okoli sebe z nestalnimi očmi in dejala:

»Glej jo glavo neumno, glej! Dolgo je že, odkar je oče umrl, a jaz sem sinoči padla — no, saj si videla, ko so me pobrali in nesli sem. Vidiš, da me nisi ti spomnila, ne bi niti znala, da sem v bolnišnici.« —

Zdenka jo je zopet poljubila, ji dela ustnice prav na uho in jo vprašala:

»Kam si se udarila, mamica? Povej, pokaži!«

»Ah, aj!« je zastokala starka, ko se je hči nehote dotaknila bolnega mesta na nogi, odgrinjaje bolno mater.

Prestrašena je Zdenka odskočila.

Starka jo je pogledala s svojimi medlimi, rdečimi očmi in rekla:

»Ali se jeziš, ker še ležim? Saj je pa tudi res sramota, da sem še v postelji, ko je že tako dolgo dan.« —

Pregenila je noge, kakor bi hotela vstati, in zopet je glasno zastokala.

Pristopila je strežnica, pokrila bolnico in rekla Zdenki:

»Uboga žena ima ного grozno zateklo; ko so jo prinesli sem, ji je kost pod kolenom kar štrlela iz mesa. Njeno stanje je jako opasno — rezali ji bodo ного, ali ker je stara, težko da prestane operacijo.«

»Čemu bi rezali, morda tako tudi ozdravi!« je dejala Zdenka, naglo migaje z očmi, da se ji ne bi ulile solze.

»Ne ozdravi!« je rekla odločno žena, ki je že videla nebroj takih slučajev in potoke solza; nji se je zdela prav navadna stvar, ako umrje taka starka, ki se je ponesrečila spričo onemoglosti in gluhoti.

»Mama, ali te hudo boli?«

»Nič, prav nič, lahko vstanem in pojdem kar s tabo domov; mimogrede pa še stopiva v delavnico k očetu.«

Rekši je zopet zgenila ного, tedaj pa je zastokala še glasneje nego prej. Bolečina, ki je starki izvila preje par kratkih glasov, je trajala zdaj dolgo; stokala je vedno glasneje ter naposled celo vpila.

Zdenka je bila kakor iz uma. Gladila je materi lice in čelo; a kadar je le-ta silnejše vpila, je bežala od nje do hladnokrvne strežnice, debele ženske s trdimi, kuštravimi, kodrastimi, gabnimi lasmi.

»Ne morem pomagati« — je dejala ta mirno na vprašujoči, proseči Zdenkin pogled ter si brisala s tolstega obraza pot z velikim modrim predpasnikom.

Čim silnejše je bilo vpitje, tem nesrečnejša je bila Zdenka. Bežala je iz sobe; na hodniku je zopet srečala zdravnika, majhnega, ljubeznivega, prijaznega moža.

Potožila mu je v pretrganih stavkih, kako se je materi shujšalo.

»Pogum, pogum, gospica!« je dejal ljubeznivo zdravnik. »Mislili smo, da bi jo operirali, toda . . .«

»Toda?« — je vprašala Zdenka s široko odprtimi očmi, ko je zdravnik prenehal.

»Se nam ne zdi potrebno, da bi jo mučili še bolj. Trpela tudi tako ne bo dolgo, ker se je vsled one nezgode nje srčna hiba shujšala.«

Zdenka je obmolknila ter le urno migala s trepalnicami, da bi tako zabranila pot silnim solzam.

Ko je hotel zdravnik oditi, ga je vprašala s tresočim glasom:

»Kaj hočem storiti?«

»Poglejva k nji!«

Stara Smolarka ni več ječala, in to je Zdenki olajšalo srce.

»Ukažite, gospod doktor, oni ženi, da smem ostati tu,« je prosila tiho Zdenka, ko sta se približala starkini postelji.

Mati je pogledala hčer in zdravnika ter rekla:

»O Pavel, ti?! Oprosti — ali jaz te še vedno tičem kakor tačas, ko si bil še majhen pri nas v delavnici. — Glej vse te mrličje — povej, ali so vsi ti umrli danes?«

»Pst, pst!« je dejal zdravnik s stroгим obrazom in s prstom na ustnicah; potipal ji je žilo in srce ter dejal:

»Mrzlico ima hudo, a ko jo mine mrzlica, mine vse! Prav mrzlici se morate zahvaliti, da ste jo še slišali govoriti.«

Zdenki so se udrle dolgo zadržane solze, in ihtec je pokleknila poleg materine postelje . . .

Doktor je odšel, in v sobi je bilo nekaj časa vse tiho, da se ni čulo drugega nego glasno hropenje stare Smolarke in smrčanje, stokanje in ihtenje drugih bolnikov.

»Sama, sama, na vsem širokem svetu sama!« je govorila sama sebi Zdenka, a njeno telo se je krčevito treslo.

Ko je tako ihtela nekaj časa, premišljuje svoje gorje, je privzdignila mehka roka njeno glavo, in Zdenka je zazrla mirni, hladni obraz gospe Vronske.

»Zvedela sem zdajle po časopisu o nezgodi vaše matere in po hitela sem takoj semkaj; a dolgo me niso pustili noter,« je odgovorila Vronska otožno vprašujočim Zdenkinim pogledom.

Zdenka je vstala, jo hvaležno pogledala ter ji molče stisnila roko.

Pristopila je strežnica, da bi dala bolnici izpiti zdravilo.

»Pustite to meni,« jo je prosila Zdenka, toda ona je naglo namočila oblat v vodi, privzdignila spretno starki glavo ter ji vlila zdravilo.

»Pojdite zdaj k nam, Zdenka; Vronski me je vprav poslal, da moram hitro po vas — pojdite! —«

»In moja mati?« je ihtela Zdenka.

»Popoldne pridete zopet — z vašimi živci ne morete prebiti tu. In kaj, ko bi jo prenesli na dom?«

»Zdravnik je dejal, da je to nemožno.«

Starka se je zopet oglasila, a njene besede niso imele več nikakršnega smisla, tudi ne, ko jo je Zdenka vpraševala.

Zdajci popade gospa Vronska Zdenko ter jo odvede siloma s sabo. —

A že čez nekaj ur je hitela Zdenka zopet v bolnišnico, ker ni mogla strpeti v negotovosti. Našla je mater mirno spečo, in to jo je močno potolažilo.

Ko pa je prišel zdravnik ter starki potipal žilo in srce, je razložil Zdenki tudi ono mirno spanje, češ, mrzlica ponehuje, a z njo ponehuje tudi življenje — in skoro preneha vse . . .

Zdenka je zopet pokleknila poleg postelje ter si zakrila obraz v posteljno odejo.

Mirno speč, ne da bi bila Zdenka vedela, kdaj, je izdihnila stara Smolarka za veke. —

Zdenka je šla k Vronskima, a Vronski sam je skrbel za vse, kar je bilo treba, Zdenka pa je vsilila Elzi nazaj oni petdesetak, s katerim bi bila imela iti na Pavlov grob, češ, naj bo za pogrebne stroške in za žalno obleko.

XX.

Ko so prišli Rošer in Dana, Olga, profesor Nemec in kaplan Zorko k pogrebu stare Smolarke, so prigovarjali Zdenki, naj bi šla takoj z njimi za nekaj časa. Zdenka je pa menila, da mora radi nekih opravkov v mestu gotovo še celi teden ostati, potem pa da porabi njih ljubeznivo vabilo. Bivala je pri Vronskih ter tekala z gospo Elzo vse dneve po mestu, da bi razprodala pohištvo in nekaj vrednostnih slik. Ohranila si je le najpotrebnejše stvari, katere je dala prenesti k Vronskim.

Utrujeni in spehani sta se vračali na večer ter posedali druga poleg druge na divanu.

Tako sta sedeli tudi na predvečer Zdenkinega odhoda k Rošerjevim.

Elza je bila z glavo oprta na naslanjalo modernega kanapeja, in Zdenka je opazovala njen lepi profil in krasne lase, ki so se ji spuščali preko malih ušes ter jih skoraj popolnoma zakrivali.

Zdenka je iztegnila roko ter z njo pobožala Elzo od čela proti ušesu.

»Moja dobra, dobra prijateljica — zlata gospa Elza!«

Vronska jo je strmeč pogledala, ker je Zdenka dejala te besede z nekakim pomilovalnim glasom.

»Tako dobra, tako vzgledna žena, pa . . .«

»Kaj pa?« je vprašala Elza ter se vzravnila na naslanjaču.

»Pa sem jih — tiste ljudi; kar od enega do drugega sem šla, da jim povem, da to ni res.«

»Kaj ni res?«

»Kar govorijo o vas zlobni jeziki,« je rekla Zdenka ter zrla prodirno gledajoči Elzi naravnost v obraz, da je le-to zalila rdečica črez in črez.

»In kaj govorijo ljudje?« je vprašala prisiljeno.

»Da — ah že dolgo je tega, odkar sem slišala, pa vam nisem hotela povedati, in vam tudi zdaj nočem, ker se mi — smilite . . . Od druge strani pa zopet želim, da izvesta vi in vaš soprog — da bi zamašil vsaj on usta tem zlobnim klevetnikom!«

»Povejte, povejte,« je silila Elza v zadregi, ne da bi pogledala Zdenki v obraz.

»Govorijo — pravijo« — je jecljala Zdenka, ki se je prestrašila Elzine razburjenosti in se je je polotila grozna slutnja o resnici tiste govorice.

»No, no« — je silila malo Elza.

»Pravijo — da vi in Vronski nista . . . poročena . . .«

Elza se je prisiljeno zasmejala in precej mirno dejala:

»Kako morejo reči kaj takega?«

Zdenko je pa zadela Elzina zadrega, njen odgovor in silna rdečica vprav v srce kakor oster meč, in mahoma je pozabila vse zagovarjanje, s katerim je branila nekdanjo Vronsko dvojico pred teto Emo in nečakinjo Mino.

»Povedala sem vam o tem,« je dejala Zdenka, gledaje Elzi vedno v obraz — »zato, da bi Vronski ustavil tako govoričenje.«

»Pojdiva k njemu!« je rekla Elza ter tekla naprej v pisarnico Vronskega.

»Ti, čuj, kaj pravijo ljudje — ha, ha, ha — da nisva — ha, ha — da nisva poročena — da sem jaz le tvoja ljubica — ha, ha, ha!« se je prisiljeno smejala Elza ter se postavila pred Vronskega. Zasmejala se je še enkrat hripavo-prisiljeno, potem pa naglo zbežala iz sobe.

»Kdo pravi to?« je vprašal Vronski Zdenko, ki je bila takisto v zadregi kakor on.

»Čula sem že od več ljudi in se jezila ter se z njimi tudi sprla radi tega — zdaj pa sem to povedala Elzi, da bi vi naredili konec takim zlobnim govoricam.«

»Hvala, hvala!« — je rekel Vronski, a Zdenka sedaj ni dvo-mila več.

Pri večerji so vsi trije molčali o tem, a Zdenki se je zdelo, da ji mora vsaki grižljaj obtičati v grlu, dasi se je vsega doteknila prav malo.

Ko je legla, ni dolgo, dolgo mogla zaspati. Misli so se ji sukale vedno le okoli Vronskih ter jo mučile pozno v noč . . .

»Kaj pa, če to ni res, in je ona zardela le od jeze, da se more o nji govoriti kaj takega — kaj, če je bila njena zadrega le tisto nji navadno mučno stanje, iz katerega si ne zna pomagati? — Toda ne, ne — to je bila gola izpoved, ne pa obična njena boječnost; potrdila mi je s svojim vedenjem, da je res — dasi bi bila jaz prisegla, da so oni jeziki samo zlobni, in da grdo lažejo . . . Sedaj si tudi lahko tolmačim njeno vedenje proti njemu — Vronskemu, proti kateremu je vzkipevala za neznatnosti in se vedla celo pred drugimi neollikano — gotovo zato, ker je ni še poročil . . . Zakaj ne? Ljubi jo; živi le zanjo; da je ne ljubi, bi bil gotovo že davno od nje zbežal, ko tako razsaja nad njim . . . Morda je bil že prej zvezan s kako drugo? . . . Toda ne, ne — nikakor ne! Vronski tega ne bi mogel« . . .

Tako je Zdenka zopet in zopet premišljevala, a v srcu ji je bilo strašno hudo, ker je bila to zanjo nova prevara.

Drugo jutro si je prizadevala Zdenka kolikor možno prikriti svojo zadrego v občevanju z Vronskima, toda proti svoji želji in na svojo nevoljo se jima ni mogla zahvaliti tako presrčno kakor sicer ter se je odpeljala k Rošerjevim.

XXI.

Pri Rošerjevih je bila Zdenka prvi dan le bolj sama zase, bivajoč večinoma v mali prijazni sobi z razgledom na polje in gore. Slonela je ob oknu dolgo, dolgo ter gledala v daljavo ter je tako pozabljala nekoliko svoje gorje.

Ko se je prejšnji dan semkaj vozila, ji je bilo grozno hudo, ko je mislila, da je sama — na vsem širokem svetu tako strašno sama . . . Ko je tako dalje časa razmišljevala svoje obupno stanje, se je vzbudilo v nji ono njeno navadno kljubovanje.

»In vendar hočem živeti« — si je govorila — »boriti se hočem — upreti se neizprosni usodi, in če me tudi stare v tem boju . . . Ali je to sramota, ako ženska, ki se lahko preživi s poštenim delom, ostane sama? Ali je to večja sramota, kakor če mož ostane sam?«

Potolazila se je nekoliko s temi refleksijami, toda vedno in vedno si je ponavljala besedo: sama — sama — in ta ji je zvenela nekako strašno po ušesih.

Ko so jo pa pri Rošerjevih vsi tako gostoljubno in prijazno sprejeli, kakor je bila že njih navada — ko sta jo Dana in Olga presrečno objeli — tedaj se je razlila vsa njena rezka žalost v nekako mehko resignacijo, in vse njeno trpko kljubovanje se je raztopilo v olajšujočih solzah.

Drugi dan njenega bivanja pri Rošerjevih ji prinese popoldne Olga debelo pismo. Ker je bila le-ta poznala Vronske pisavo, je rekla: »Glej, glej, kaj ti neki piše tako obširno? — Ne vidi se ji, da bi bila tako zgovorna ali mnogopisna.«

»Ostani, in čitajva skupaj — zanimalo te bode,« je dejala Zdenka ter odtrgala rob na zavitku. Iz zavitka se je usulo več gosto popisanih pol; primaknila se je nekoliko bližje kratkovidni Olgi, in obe sta čitali tiho, vsaka zase:

»Gospica Zdenka!

Včeraj sem Vam hotela povedati vse — a nisem mogla, ker ste me tako nenadejano spravili preveč v zadrego. Videla sem takoj, da sem se izdala, in da bi zaman tajila, ko ste mi itak brali resnico raz obraz . . .

Zdenka! Oni ljudje niso lagali — res niso lagali! Jaz nisem Vronskega žena, ampak le ljubica njegova. Oni strupeni jeziki so mi vzeli sedaj edino tolažbo — Vas, edino prijateljsko dušo; zato jih sovražim iz vsega srca, a lagali niso . . .

Na kolenih Vas prosim odpuščanja, da sem Vas varala tako dolgo; toda ko sem Vas spoznala, sem hotela, da bi mi bila le učiteljica, katero plačam, in kateri nisem dolžna nobene izpovedi. Vi ste pa bili z mano tako ljubeznivi, ste se me — gotovo ne po mojem prizadevanju — s toliko ljubeznijo oklenili, da je nikakor nisem pričakovala. Vaša ljubezen mi je neizrečeno dobro dejala, in bala sem se, da jo izgubim, ako Vam povem resnico. Ko sva postali prijateljici, sem skrbno čuvala tajnosti svojega življenja in Vas varala le iz bojazni, da bi Vas ne izgubila . . . Toda čujte vse!

S svojimi stariši, z enim pravim ter z enim polubratom sem živela v gosto obljudenem, umazanem predmestju prav revno, kakor žive obično ljudje v takih predmestjih. Oče me je ljubil, jako ljubil, a na mojo nesrečo je umrl, ko sem imela komaj devet let.

Mati me ni ljubila. Večkrat sem si belila glavo z mislijo, kako je možno, da mati ne ljubi svojega otroka, svoje krvi . . .

Zvedela in ugenila nisem ničesar; le toliko vem iz ravnanja svoje matere, da me ni ljubila.

Moj polubrat, starejši od pravega brata, se je oženil, in ko je dobil prvega otroka, me je izročila mati njemu za pestunjo, zato da ji nisem bila na poti, ko se je omožila v drugo. Ostavila me je na milost in nemilost surovi ženi mojega polubrata, kateri je sicer videl, kako nemilo ravna z menoj, a ni imel poguma, da bi ji bil kdaj kaj rekel; bal se je je kakor jaz, ako ne še bolj. — Koliko sem pretrpela tam v osmih letih, tega si ne morete misliti, in jaz Vam ne morem in ne maram vsega povedati . . . V šolo so me sicer zapisali, a pošiljali so me le malo — samo tedaj, kadar jim nisem bila doma neizogibno potrebna. — Izmed vseh predmetov mi je vezenje ugajalo najbolj, in tudi doma sem vezla, kadar sem le mogla, bodisi tudi v malovredne cunje. Ko je to zapazila žena mojega brata, me je dala nekaj mesecev učiti vezenja; dolgo mi veliko pouka poleg prirojenega veselja itak ni bilo treba. Vi ste se večkrat čudili ti moji umetnosti, toda niste vedeli, da sem si s tem nekdanj služila denar. Zaslužila sem toliko, kolikor se pač da zaslužiti s takim delom, a vse sem morala oddati nji, ki mi je rezala kruh očitaje, da ga jem zastonj, da ga kradem njenim otrokom, dasi mi ga je rezala tako tenko, da je bilo videti skozenj. In dočim so vsi drugi ob nedeljah imeli pri kosilu vino, samo vino, ga je nalila meni toliko, da je bilo pokrito dno, potem pa je dolila toliko vode, da je od črnega vina nastala nekaka neokusno-motna tekočina . . .

Ko sem hodila po opravkih po mestnih ulicah v svoji prekratki, pretesni, ubožni obleki, se je za mano marsikdo ozrl ter zašepetal: »Kako je lepa!« . . .

Tako me je srečal na ulici tudi Vronski ter šel za mano. Da se mu ognem, sem stopila v neko štacuno. On me je pa čakal zunaj ter šel za mano prav do doma. Od tedaj sem ga videla tudi večkrat na dan pod svojim oknom. Ni bil več posebno mlad, a meni je ugajal. — Začel me je na ulici nagovarjati in potem spremljati. Peljal me je večkrat — v sladičarnico nisem marala nikoli — v gostilnico, kjer me je veselo in zadovoljno gledal, kako sem si tešila glad z okusnim, tečnim mesom in krepilnim vinom. Ponujal in kupoval mi je, česar koli sem si le pozelela.

Ko mi je predlagal nekega dne — po mnogih prisegah, da me prav kmalu poroči — naj odpotujem z njim, sem privolila in bila tako njegova. Ko sva se vrnila, je najel tu lepo stanovanje, kupil pohištvo, in živela sva kakor mož in žena, toda sama zase, umikajoč se vsakemu občevanju.

Jaz sem ga vedno nadlegovala in priganjala, naj vendar izpolni svoje obečanje ter me poroči, on je pa vedno odlašal, izgovorjaje se, da je še vedno odvisen od svojega strica milijonarja, od katerega ima skoro ves dohodek, brez katerega ne bi mogel živeti tako, kakor je bil od nekdaj vajen; ta stric mu ne bi nikoli dovolil take zveze.

Zvedel je pač ta stric, da živi njegov nečak z menoj, a tega mu ni zameril, samo da ostane najino razmerje tako, da me spodi lahko, kadar hoče . . . Koliko sem pretrpela v tem času! No, saj ste mi čestokrat pravili, kakšna sem bila, ko ste me spoznali: rumena, suha, žalostna, prava podoba obupa — in čudo ni. Z njim sem se prepirala vsaki dan, in po noči, kadar nisem mogla spati, so me obhajale izkušnje, naj ga zadušim, naj ga ubijem tako sladko hropečega.

Toda tudi on ima redkokdaj vesele trenutke; črv, ki gloje v mojem srcu in v moji vesti, ne da miru niti njemu. Mučim ga in zbadam, kar ga najbolj morem, da si tako olajšujem svojo vest. Včasih se že sama čudim, da imam toliko moči nad njim, in res mora velika biti njegova naklonjenost do mene, sicer bi bil že davno pobegnil od mene.

Ko sem Vas spoznala, mi je življenje postalo vsaj nekoliko prijetnejše; saj sem si vedno želela dobre, sočutne prijateljice. Izpovedala Vam nisem povesti svojega življenja, ker sem se bala, da me ne bi zavrgli. Prikupili ste se tudi njemu — Vronskemu; vvedli ste mene in jaz njega v nov, nama čisto neznan krog ljudi, kjer sva mogla, vsem dotlej neznana, igrati dostojno ulogo . . .

Kadarkoli pa sva iz take družbe domov prišla, so se ponovili med nama zopet isti prizori, katerih ne bom opisovala; saj ste bili nekaterim sami priča in po njih ste vedno obsojali le mene.

Toda vi ste videli le male, nedolžne prizore — kadar se mi je vzbudila vest ter mi očitala, da nisem za pošteno družbo, da sem po božjih in posvetnih zakonih izobčena iz poštene družbe — ko sem videla, da beže in se pred menoj skrivajo ljudje — ko sem zapazila Emينو in Minino vedenje — tedaj so bile med nama vprav infernalne scene . . .

Zdenka! Poznam Vas; dasi vem, da ne bodete ravnali kakor Ema in Mina, vendar se v moji družini menda ne bodete hoteli več prikazati med ljudi. Težko tudi, da pridete še kdaj k meni. Srce se mi trga ob ti misli — razumem pa vendar, da mora biti tako.

Ko se vrnete v mesto in si najmete sobico, mi naznanite, da Vam pošljem pohištvo in vse, kar imate še pri meni.

Rotim Vas pa pri Vaši naklonjenosti do mene, ne pravite nikomur o moji sramoti.

S solznimi očmi Vas še enkrat prosim: odpustite, odpustite nesrečni

Elzi.« —

Ko sta Zdenka in Olga prečitali pismo do konca, sta se izrazno pogledali. Zdenka je imela solzne oči, podbradek se ji je tresel, in mahoma je udarila v zamolkel jok.

»Edino zavetje, edina zaslomba, edina tolažba moja, edina nada v moji osamelosti — izginila je še ta — izginila!« . . . je tožila v solzah Zdenka.

Dana, ki je med tem časom klicala že večkrat prijateljici na vrt, je jela v okno metati prodec, in Zdenka je prosila Olgo, naj stopi ona na vrt k Dani in naj njo pusti malo samo.

Kakor vselej, kadar je bila žalostna, je legla Zdenka tudi sedaj na divan ter, pokrita z lahkim predpasnikom črez obraz, tiho jokala.

A baš solze so ji olajšale srce in jo umirile; otrla si jih je, odkrila predpasnik ter srpo gledala predse. Misel se ji je podila za mislijo po glavi; gledala je nepremično predse in mislila dolgo, dolgo — se zgražala in stresala ob teh mislih.

Mračilo se je. Z vrta je prihajal v sobo prijeten vonj razcvetlih jesenskih rož in čivkanje ptičev, ko so se spravljali spat v vejevje.

Urno in odločno je Zdenka vstala z divana ter dejala glasno, spremljaje besede z odvažnim kretanjem:

»Mora biti, mora! — Da bi se sedaj odtegnila, to bi bila malodušnost, podlost. — Jutri zgodaj moram odtod k nji; čaka me težko, a plemenito, dobro delo, in zmagati moram!« . . .

Stekla je, vesela svojega sklepa, po stopnicah in odtod na vrt, kjer sta bila Olga in profesor Nemec v tihem, važnem pogovoru.

(Dalje prihodnjič.)

Drobne pesmi.

Kam?

Ko gredo lastovke odtod,
Otožen kličem jim na pot:
»Oj drobnih ptičic roj,
Kako bi rad s teboj!«

Nato pa sebe vprašam sam:
»Odtod želiš, pa več-li kam?«
Pogled povestim nem;
Kam — tega sam ne vem.

Z.

Gregor Aleksandrovič Potemkin. (1739—1791)

Spisal Ivan Steklasa.

II. Potemkinove osnove in njegova mogočnost.

e prve dni svojega povišanja je pokazal Potemkin, da noče biti pri dvoru le nekako orodje; takšna uloga se je videla slavohlepnemu in ponosnemu knezu malo dostojna — nego on je hotel upravljati državne zadeve sam kot edini državnik na celem dvoru. Vendar pa svojih drugov pri vsem tem ni preziral, niti jim ni bil zaviden, če so izvedli kaj dobrega. Tako je dovolil, da se je izdatno povišala vojska Zadunajskega, ter mu prepustil popolno svobodo v vseh vojaških podjetjih. Ker je poznal moč Nikite Panina, se mu je pokazal prav uslužnega ter izročil bratu njegovemu poveljstvo, da dokonča razpravo s Pugačevci. V temu času so bili po njegovi osnovi zatrti tudi zaporoški Kozaki.

Bržkone se je seznanila že sedaj tudi vladarica z obširnimi osnovami Potemkinovimi o vojni s Turško, o ureditvi ruskih pomejnih krajev na jugu, o poselitvi Nove Rusije, o razširjenju Rusije do Črnega morja ter o ruski oblasti na njem. Radi teh velikih osnov je bil imenovan Potemkin že leta 1774. za generalnega gubernatorja Nove Rusije.

Edini nevarni protivnik Potemkinu je bil Zavadovskij. Katarina ga je pozvala obenem z Bezborodko leta 1776. iz pisarnice generala Rumjancova za svojega tajnika. Osebna naklonjenost vladaričina do Zavadovskega je hudo žalila Potemkina; kajti ni mogel trpeti takšnih tekmecev. Radi tega je odšel za nekaj časa iz prestolnice, in mislili so že vsi, da je zdaj odzvonilo njegovi mogočnosti. Toda, ko se je povrnil, je razpršil nemudoma kot zmagovavec vse spletke sovražnikov ter zavladal zopet sam na celem dvoru. Prepričan o svoji neodoljivosti in neizpremenjeni milosti vladaričini, se je Potemkin smelo lotil največjih, seveda deloma tudi neizpeljivih osnov, za katere drugi njegovi vrstniki niso imeli niti sil, niti poguma, niti razuma.

Ena takih osnov je bil tudi tako zvani »grški projekt«, ki ni zanimal samo Katarine, nego je bil strah za celo Evropo. Potemkin je bil uverjen, da se da popolnoma izvesti, ter je mislil, da se nahaja

tudi za to ogromno podjetje dosta ljudskih žrtev v ogromni Rusiji. Vse, kar je knez snoval in izvajal na jugu Rusije, je bilo samo pripravljanje za to ogromno osnovo, po kateri je hotel osvojiti vso Turško, vzeti Carigrad, vstopiti med ploskanjem naroda v cerkev sv. Sofije, povzdigniti tamkaj sv. križ ter izpremeniti osmanlijsko prestolnico v središče ogromnega krščanskega cesarstva. Le-te misli je razvijal Potemkin natanko v obširnih zapiskih cesarici ter jih zagovarjal v razgovorih z višjimi činovniki v sejah državnega sveta in neprestanih dogovorih s samo cesarico. Treba je omeniti, da je v kneževih zapiskih to vprašanje obdelano prav na široko. V njih ni bilo izpuščeno nič, kar bi bilo moglo oživitvoriti ta projekt: niti nada v splošni vstanek od Turkov zatiranih Slovanov, niti odločnost in brezugetna hrabrost ruske vojske, niti možnost, da se druge države umirijo s tem, da se jim vržejo kake nagrade za njih popustljivost.

Da so te osnove silno zanimale tudi vladarico, to se razvidi iz njenih zapiskov in razgovorov; gotovo tudi ni brez pomena, da je dala svojemu vnuku, ki se je narodil ob času, ko se je najživahneje razpravljalo o grškem projektu, ime Konstantin, in prav v slavo tega dogodka je bila sestavljena spomenica, na kateri je bil naslikan Sofijski hram v Carigradu in Črno morje z zvezdo, ki se sveti nad njim. Isto stremljenje prosva tudi v napisu, ki je bil postavljen v čast Potemkinu na slavaloku v Carskem selu po osvojitvi Očakova, ko se je vračal v Petrograd: »Ti v pleskah (med ploskanjem) vnideš (vstopiš) v hram Sofije!« Spričo svoje domišljivosti je Potemkin gledal v duhu že celo vrsto novih mest in bojnih luk ob severni obali Črnega morja; rusko zastavo, ki se ponosno vije na ostrogih trdnjav, na mnogoštevilnih bojnih ladjah in trgovskih barkah; ladje, ki prehajajo brez vsake zapreke skozi Bospor in Dardanele v Sredozemsko morje ter raznašajo povsodi slavo Katarine in ruskega imena, obenem pa donašajo rodni zemlji bogastva ter zadavajo spoštljiv strah sosednjim državam. V Potemkinovem duhu so se že vzdigovale namesto puščav brezštevilna mesta s krasnimi cerkvami in zgradbami, zatemnjujoč s svojim sijajem največje graditeljske spomenike evropske.

Toda druga vojna s Turki je njemu očitno dokazala, da je mnogo lažje izmišljati lepe načrte, nego jih dejansko izvajati. Pri vsem tem pa to, kar je storil knez v teh krajih, dokazuje njegovo bistroumnost in točno razumevanje državnih koristi. Brezkrvno zedinenje Krima, tega čudsnega polotoka, s Tamanjo in krajev priku-banskih je najvažnejša zasluga Potemkinova za rusko državo. —

Položaj Rusije na jugu ob tem času ni bil v nobenem pogledu tako varen, kakor bi bilo misliti o tako mogočni državi. Ruske meje so bile precej oddaljene od Črnega morja, kjer tudi še ni bilo pravega ruskega brodovja; ob ustjih Dnepra, Dnjestra in Buga je stala cela vrsta jakih turških trdnjav. Krim (Tavrida), četudi vsled mira v Kučuk-Kajnardži osvobojen vrhovne oblasti turške, je bil v istini še vedno pokorno sredstvo v rokah turških poslancev ter je ob vsaki priliki grozil Rusiji kot zaveznik Turške, posebno še, če je pretila nji vojna. Ruse so nadlegovale hajduške čete budžaških in nogajskih Tatarjev. Vse to je činilo, da je bilo zedinjenje Krima važna državna potreba. Znano je, da se je izvršilo to zedinjenje le z oprezno politiko in razumnimi odredbami Potemkinovimi brez prelivanja krvi leta 1783. Potemkin je spretno upotrebil nereda, ki so se godili na Krimu; kana Šagin Gireja, nad katerim so imeli Rusi pokroviteljstvo, je z obljubami pridobil, da se je odrekel svojih pravic do Krima. Le-ta je bil potem zedinjen z Rusijo, a važnejše točke so bile zasedene po ruski vojski. Obenem so pomirili Rusi tudi budžaške in nogajske Tartarje ter si jih podvrgli.

Mnogo se je zanimal Potemkin za Novo Rusijo ter je vse storil, kar je bilo prikladno za nje preosnovo in uredbo. Marljivo je dopisoval s poslancem na turškem dvoru, se zanimal za odnošaje v Moldaviji in na Vlaškem, posebno pa še za položaj onih slovanskih dežel, ki so bile podložne Turkom. Poskrbel je tudi, da se zavarujejo ruske meje proti napadom divjih prebivavcev ob Kavkazu ter se dogovarjal o predaji gruzinskega cesarja Harakleja. Toda osnove o zaokrožbi in utrditvi ruskih mej nasproti turškemu cesarstvu so se izvedle šele tik pred smrtjo kneza Potemkina. V drugi turški vojni (1788—1791), za katero so se pripravljali Rusi prav dolgo, so osvojili važne turške trdnjave: Očakov, Izmail, Akjerman in Anapa. A njih osvojitve ni bila lahka, in Rusi so morali biti zanje orjaške bitke.

V tem času je prebil Potemkin dolge mesece v Novi Rusiji, kjer se je izvajala ena izmed njegovih ogromnih osnov z največjo hitrostjo: osnovala so se mesta Ekaterinoslav, Nikolajev in Herson. Herson, utemeljen leta 1778. na ustju dneprovem, je bil opredeljen za ladišče, kjer so se kmalu tesale mnogoštevilne ladje za bodoče črnomorsko brodovje. Zgrajeno je bilo tudi krasno pristanišče, sedanji Sebastopolj; pripeljali so v južne kraje mnogo naseeljencev, ki so v kratkem izpremenili južne stepe v bogate poljane. Razume se, da tudi tukaj ni bilo izvedeno vse, kakor je Potemkin

misli in želel. V glavnem mestu Nove Rusije, v Ekaterinoslavu, katerega obseg se je odmeril na 300 štirjaških vrst, so se imela sezidati sodišča, kakršne so bile stare bazilike, postaviti trgovski dvori kakor propileje v Atenah ter mnogi glasbeni zavodi po grški osnovi. Stremljenje kneževu po ogromnih stavbah se je pokazalo najjasneje v osnovi za velikansko cerkev v tem mestu. Hotel je namreč Potemkin sezidati cerkev, ki bi bila podobna cerkvi sv. Petra v Rimu, pri tem pa je ukazal »dodati po en aršin (= 0,711 m) k vsem razmeram rimskega kolosa,« da bi nadkrilil celo ta največji božji hram na zemlji. Temelj tega hrama, kateremu seveda ni bilo usojeno, da se izvede, služi zdaj za ogrado znotraj njega sezidane cerkve.

Vse to, kar je bilo dogotovljeno, je vrstnike knežev na Ruskem in na tujem presenečalo, ko so gledali ob potovanju Katarine po teh krajih vsa ta čudesa, nastala kakor po kakem čarovniku v sicer pustem predelu. Vsa ta čudesa so pa dokazovala odločnost in podjetnost kneza Potemkina. Posebno se je še knez ponašal s črnomorskim brodom, katero je sam osnoval, proseč vladarico, naj to podjetje še posebno podpira, češ, da Rusija bode na jugu le tedaj mogočna, kadar bode celo Črno morje v njeni oblasti. »Jaz Te prosim«, je pisal Potemkin cesarici, »da se ozreš na to mesto (Sevastopoljsko lukko); saj tu je slava Tvoja izvirna, tu Ti je ni treba deliti s Svojimi predniki; tukaj ne slediš po stezah drugega . . .«

Izvedba vseh teh čudes v vrlo kratkem času je stala ogromnih žrtev. Protivščine, s katerimi se je bilo boriti pri dovržitvi načrtov, so bile tudi ogromne; toda Potemkin ni bil izmed onih ljudi, ki se plašijo velikih težav in žrtev. — Zanimivo je, kako sta sodila o teh podjetjih nemški cesar Josip II. in francoski poslanec pri ruskem dvoru, grof Segur, ki sta oba videla po Potemkinu preobraženo Novo Rusijo. »Mi,« pravi cesar, »na Nemškem in Francoskem ne bi smeli početi tega, kar delajo tukaj. Vladar robom zapoveduje, in robovi delajo; ne plača jim nič ali pa prav malo, slabo jih hrani, a oni se vendar ne tožijo . . .« Je-li pa bilo v zapadni Evropi v tem času zares kaj bolje nego v Rusiji? Mi resnobno dvojimo. Tudi na evropskem zapadu je cvetlo takrat še tlačanstvo, a zares žalostni so morali biti društveni odnošaji, ki so ravno v tem času povzročili grozno francosko revolucijo. Francozi in Nemci pač niso imeli razloga, da bi se bili rogali tedanjemu društvenemu redu na Ruskem; pomislimo le na razuzdano življenje na francoskem kraljevskem dvoru in pa na nemške vladarje, ki so svoje podložne lovili ter jih za drag denar prodajali Angležem za vojaško službo. Za dela, ki jih je osnoval

Potemkin, so mu pošiljali iz domačih mest krdelo potrebnih mojstrov, a za roboto so upotrebljevali tamošnje prebivavce in vojake. — Za Rusijo so bila ta podjetja brez dvoma velikega kulturnega pomena, a žrtve, ki so se žrtvovale zanja, niso bile za vselej izgubljene. Prihodnost Rusije je bila odvisna od napredka na njenem jugu; Potemkin je to dobro razumel ter se je radi tega žrtvoval za te osnove.

Kot predstojnik v vojaškem svetu in kot dober poznavavec vojaških stvari se je zanimal knez precej s početka, ko je bil povišan, posebno za vojaštvo. Poznal je dobro konjištvo, a še posebno se je proslavil z uredbo neredne konjice: knez je sestavil mnogo polkov iz črnomoških in donskih Kozakov, katerim je bil sam ataman. Lahkokonjski polki so s svojo prikupljivostjo zanimali tudi vladarico in njeno sijajno spremstvo ob potovanju po Krimu in Novi Rusiji. Sicer pa vojaški zapovedniki, ki so služili takrat v ruski vojski, niso odobrovali, da je knez preveč negoval konjištvo na škodo pehoti. Enoglasno pohvalo pa si je pridobil Potemkin celo pri nasprotnikih s tem, da je olajšal vojakom težave glede obleke in orožja. Mi si niti ne moremo misliti, koliko težav je imel prenašati vojak tega časa ne samo na Ruskem, nego tudi po ostali Evropi. Težko orožje in ozka obleka je mučila vojaka posebno pri težavnih pohodih; velika muka je bila tudi za vojaka, ker si je moral lase kodrati, s pudrom potresati in v kite plesti. Potemkin je te nedostatke bistro spoznal ter v posebnem zapisku glede tega povedal mnogo resničnega. »Čemu vojakom kite?« pravi on. »Vsakdo mi mora pritrditi, da je bolj zdravo glavo prati in umivati, nego jo obkladati s pudrom, salom, moko, lasnicami in kitami.« »Vojaki ruski,« pravi sorodnik knežev, »ne bodo nikdar pozabili, da jih je knez s striženjem las rešil bolezní na glavi in pa stroškov za pudranje.« Tudi je Potemkin poskrbel, da bi se odstranile hude kazni, ki so se takrat rabile v vojski; obenem se je hudo protivil prestrogi vojaški disciplini in naglemu korakanju pri vojaških vajah. Celó neki protivnik, ki je sicer Potemkina najhuje obsojal. — S. R. Voroncov — ga je pohvalil radi tega, ker je vvedel udobno in podnebju prikladno obleko za vso vojsko. Toda le-te ljudomile izpremembe, katere je vvedel Potemkin, se niso vzdržale dolgo. Car Pavel I. je po smrti Potemkinovi nemudoma vse polajšave uničil ter vvedel zopet stari strogi red, ki je trajal tudi še pod carjem Nikolajem I. —

V tem času je doseгла sila mogočnega kneza svoj vrhunec; kajti Katarina se je naslanjala mimo mnogih drugih svetovavcev le na »svojega kneza« kot na »kamenito goro« ter ga povpraševala za

svet v vseh državnih in osebnih zadevah. O tem nam pričajo v poslednjem času v ruskih zgodovinskih časopisih objavljena pisma, ki sta si jih pisala Katarina in Potemkin. Tukaj ni mogoče navesti niti vsebine iz teh zanimivih zgodovinskih listin; vendar pa nam je splošno omeniti, da se more le po njih razsoditi, kako ljubeznivo se je ponašala vladarica nasproti knezu, in kako jako je cenila njegovo nadarjenost in državniško spretnost. — O raznih pojavih Potemkinove mogočnosti v tem času bi se mogli napisati celi zvezki; videti je bila neomejena. On je odstranil nekdanj tako mogočne Orlove, Panina in Černiševa. Celo najnevarnejši protivnik, bogati, naobraženi in umni A. R. Voroncev, ki je postojano vedno obsojal skrivaj kneževe osnove za njegove odsotnosti, je hitro utihnil, kadar se je Potemkin oglasil. — Vse zadeve s tujimi dvori so se opravljale le s kneževo vednostjo; a ravno tako je vplival tudi na vsa notranja dela. Protivil se je zvezi s Prusijo; reševal finančialna vprašanja — seveda ne vselej državi na korist; posredoval je med Katarino in »mladim dvorom« (Katarininim sinom Pavlom in soprogo njegovo Marijo Würtemberško); sodeloval je tudi pri dogodkih, ki so povzročili drugo delitev Poljske. Pred njim se je zvijsal gibčni Segur, se klanjal oholi Garris, a obiskovale so ga tudi kronane glave. Kako so mislili takrat o veljavi kneza Potemkina njegovi vrstniki, vidimo iz zapiskov dveh njegovih znancev. »Vsa Rusija,« govori Helbig, »in sosednje države so trepetale, videč, da je zavisna usoda celih narodov od samo tega človeka.« — »Vpliv Potemkinov«, je pisal leta 1790. nadvojvoda Richelieu, »presega vse pojme o neomejeni mogočnosti. On carstvuje na vsem prostoru med Kavkazom in Donavo ter deli oblast z vladarico v ostalem delu države.« Proti Potemkinu zares ni bilo zakonov, niti senata, niti ministrov; le njega beseda je veljala.

(Dalje prihodnjič.)

Drobne pesmi.

Koketki v cerkvi.

Pokaj pa ti si prišla v cerkev?
Da svoj obraz bi nam kazala?
Ko vse odstranil bi ti praške,
Menda iz cerkve bi zbežala!

Seveda, to je zdaj moderno,
Dajati s tem Gospodu slavo,
Da sredi cerkve se ustaviš
In gledaš po ljudeh zvedavo!

Z.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

VI.

va dni potem so zapuščali zgodaj v jutro vojaki Kotanj. Na predvečer je še šumelo in vrvelo po mestecu, kakor v panju, kadar rojijo čebele. Vse kotanjske gostilnice so bile polne, a poln je bil tudi vsaki drugi kot v mestu.

Po samotnih izprehajališčih je bil videti mnogo-kateri zaljubljeni parček, a skoro povsod le uniforme in beli predpasniki. Pojavila in potrdila se je tedaj tudi v Kotanju privlačna sila med Arom in Afrodito, ki jo opeva že Homer.

Dr. Lovrin je vprav prihajal od nekega bolnika, ko je slišal na vratih neke predmestne hiše ta-le zanimivi razgovor:

»Ali mi bodeš kaj pisal, Nande?« je vprašala rdečkasta debe-luška nizkega, širokoličnega korporala, ki je imel kakor lisičja dlaka rdeče, kratko pristrižene lase in pod nosom na vsaki strani po dve takisto ščetinasti, skrbno zavihani brčici.

»Seveda ti bom! Ali mi ne veruješ?«

»Pa če ti ne?«

»Pa ti rečem — primejkuš, da ti bom?«

»Ah Nande, to ni zadosti!«

»Kaj pa še hočeš, Anica?«

»Reci še kako drugače!«

»Kako?«

»No, še kako drugače kakor primejkuš!«

»Pa rečem — primojduš, da ti bom!«

In zdaj se je Anica hvaležno nasmejala. Zadovoljna je bila s tem, kar je slišala, in naslonila se je na svojega Nandeta.

In nasmejale se je tudi dr. Lovrin in hitel dalje.

Moj Bog, koliko takih pogovorov se je vršilo nocoj! . . .

No, drugo jutro se je zgodaj oglasila tromba na raznih krajih mesta, in vojaki so hiteli skupaj na mestni trg. Tam se je bila zbrala tudi neštevilna množica ljudstva.

Kmalu so se vojaki razvrstili, godba je zaigrala cesarsko pesem, ki je donela počasi in slovesno po jutranjem hladnem vzduhu.

A takoj nato je zadonela vesela koračnica. Zaslišali so se zvonki poveljni klici, četa za četo se je začela pomikati, sprva s kratkimi koraki in počasi, a skoro zatem s polnimi in hitrejšimi.

Kmalu je izginila za ovinkom vrsta za vrsto. A kotanjska dekleta so se vračala s težkimi srci na dnevno delo, katero je bilo pač ta in še nekateri poznejši dan prav malo vredno . . .

Vse je odšlo.

Ne — eden je bil ostal in ta je bil — Pavel Pavlovič.

Traven je bil sklenil z njim pravo pravcato prijateljstvo. Niti najmanjši sum ni bil vstal v srcu njegovem proti nadporočniku. Matilda je bila celo soprogu potožila, kako dolgočasno bode zdaj, ko odidejo vojaki. In tedaj je čutil Traven dolžnost, da pridrži Pavloviča vsaj še nekoliko časa. Ponudil mu je tedaj stanovanje v vili, in Pavlovič je ponudbo sprejel. Prosil je mesec dni dopusta in ga tudi dobil, ker velike vaje so bile za letos končane. —

V vili je tedaj ostalo življenje neizpremenjeno. Oglašala se je skoro slednji dan navadna družba: sodnik Perko, njegova soproga in hčere, davkar, kontrolor Štipko, veletržčev sin Raven in sestre njegovi: dve vdovi, ena po finančnem nadkomisarju, druga po advokatu dr. Lemutu, in še nekoliko drugih. Celo dr. Bric se je včasih prikazal, a postaral se je bil v tem času za celo desetletje. Samo dr. Lovrina ni bilo nič več od onega večera, ko je bil doživel tisti neprijetni dogodek; kadar ga je hotel imeti Traven pri sebi, je moral vselej sam ponj stopiti, in še takrat je imel navadno vse polno izgovorov. Kadar ga je Traven vabil, je navadno odgovarjal:

»Ako mi bode možno, se odzovem!«

Toda po navadi ni bilo možno.

Najboljše se je godilo Severici; hči ji ni nikdar več očitala ničesar, kajti živela je vedno v neki omotici in pustila je mater na miru, da je le-ta delala, kar se ji je ljubilo . . .

Tako je potekal dan za dnevom, in bližal se je tudi konec dopusta nadporočniku Pavloviču.

* * *

»Ah, to so pikantne novice, kaj ne, gospoda? Kdo bi si bil mislil! Hm, ali kaj se hoče, ljudje smo vsi, ljudje, in vsi imamo svoje slabosti in vsi imamo svoje konjiče, katere zajahamo ob vsaki priliki! Kaj ne, gospod Traven?«

Tako je govoril tisti večer pred odhodom Pavlovičevim sodnik Perko, pušče mirno smodko in ozirajoč se smehljuje po Travnu, ki se je premikal nemirno na svojem sedežu.

»To ni verjetno, to ni nikakor verjetno,« je odgovoril Traven. »O tem sem popolnoma prepričan. Pri nas se ne dogaja kaj takega — to bi bil samcat, redek slučaj, prava bela vrana — ako bi bil resničen!«

»Hm, še vedno oni stari, nepopoljšljivi idealist! Tebe ne izpreobrne niti — življenje!« meni sodnik. »Toda to, kar sem povedal, je resnica. Danes govori o tem že celo mesto. In koliko časa se je prikrivalo in zakrivalo!«

»Torej kako se je to dogodilo? je vprašal gospod Štipko.

»Hm — to je bilo prav lahko. Moža ni bilo nikdar doma; vozaril se je po svojih kupčijah, in kadar se je vračal, pa je bil še tistikrat poln sladkega vinca. Ona pa ni bila samo lepa, majhna in vitka plavolaska s sanjavimi, velikimi, vedno mokro se bleščečimi očmi, ampak tudi strastna, koketna in čez mero živa. Saj je lazil za njo še gospod Štipko, predno je vzela sedanjega moža, trgovca Roglja.«

Gospod Štipko je naredil kisel obraz in se zagledal v tla.

»No, ta Rogelj ni samo pijanec, ampak je tudi že ves trhel in medel, da se ga komaj še drži duša. Kako naj bi ona zadovoljno živela s takim možem? In Rogljev prvi komi — no, ta pa ni bil tako neumen, da ne bi bil zapazil onih malih, zakonskih razmeric med svojima gospodarjema; bil je pretkan in čeden človek! Ko ni bilo Roglja doma, ga je nadomeščal — on. Toda — saj veste, kaj pravi nemški pregovor o črvu — neki večer ju je mož zasačil. Vrnil se je bil z nekega pota nenadoma — menda je že dobil odkod kak migljaj — in —«

»Ah, ah!«

»No, mislite si lahko nadaljnji nastop. On je divjal, zamahnil s palico in udrihal po obeh. Toda tedaj se je spomnil nečesa boljšega. V sosednji sobi je imel namreč samokres. Kakor besen je dirjal ponj, toda — mislite si — vrnil se ni z njim!«

»Kaj pa se je bilo zgodilo?« vprašajo vsi naenkrat.

»Ona ni bila izgubila glave. Kakor hitro je videla, da je prešel mož v drugo sobo, je hitela za njim in — čujte — naglo zaklenila duri za njim.«

»Ha, ha, ha! Ha, ha, ha!«

Vse se je smejalo, samo Traven je zrl resno pred sebe in mrmral:

»Neverjetno, neverjetno!«

»Hm,« nadaljuje sodnik mirno, »med tem ko je jetnik rogovillil in razsajal po sobi, je ona spravila povsem ravnodušno svoje reči

skupaj, se preoblekla, vzela čedno in okroglo vsotico iz blagajnice. Med tem se je bil odpravil tudi ljubček komi. In pristopila sta k vratom in se ganljivo poslovila od ljubeznivega moža, ki se je zaman penil in si ustnice grizel. — Ko se je bila zbudila hišna spričo neznoznega ropota in prišla odpirat Roglju, tedaj že ni bilo ljubeznivega parčka nikjer več. — No, pozneje je pripovedoval Rogelj, da mu je odšla gospa »na zrak« k nekim sorodnikom, in da je odpustil iz službe komija. Vsi smo mu verjeli. Toda pred nekaj dnevi se je bil sprl s hišno, in ta je takoj raznesla čudno dogodbico.«

»Ah, ah!«

Traven je mrmral še vedno svoj: »Neverjetno, neverjetno!«

Pavel Pavlovič pa je dejal:

»Naravno, prav naravno!«

Traven ga je strmeč pogledal ter umolknil.

»Moj Bog, gospoda, na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati,« je dejal sodnik ter hudomušno pogledal Travena.

Krasen večer je bil, in sedeli so zunaj vile v vrtni lopi.

»Ah torej vendar, vendar!« je vzkliknil Traven in hitel naproti Maksu Lovrinu, ki se je bil pojavil v tem hipu na vrtni stezi.

In prisedel je k družbi še Makso.

Kmalu potem so dospele v lopo še gospe: Travnovka, sodnica, vdovi nadkomisarka in Lemutovka in pa Severica.

Travnovki je šinila po obrazu neka senca, ko je zagledala v družbi Maksa. Hladno in le, kolikor zahteva etiketa, ga je pozdravila.

»Ah, novice, same novice — milostne! Torej —« je omenil takoj gospod Štipko.

»Res je, res je, ta popačeni današnji svet!« je vzklopela vdova Lemutovka. »Moj Bog, kaj smo že vse čuli dan za dnevom, samo odkar so nas zapustili vojaki! Ah, ti moj Bog!«

Vsi so postali pozorni. Zopet nekaj novega!

»Kaj pa je zopet?« vpraša gospod Štipko.

»Moj Bog, ali ne veste? — Štiri dekleta — v predmestju —. In soproga peka Bolca, soproga mestnega tajnika, soproga lekarnarja — moj Bog — pri vseh teh so dobili možje pisma« — pogledala je Pavloviča — »pisma častnikov!«

Pavlovič si je pogladil brado in se glasno nasmejajal.

»Ah, ah!« je vzkliknila vsa družba.

»To pač ni verjetno,« dejal je zopet Traven. »To so gotovo same izmišljotine ljudi, ki nimajo drugega dela. Kako hudobni so jeziki!«

Makso je pogledal Pavloviča in videl, da se je ta kakor slučajno dotaknil s komolcem roke gospe Travnove.

Neki tesni čut se ga je polastil.

»Kako se norčujeta iz ubogega Travnal!« si je mislil in skoro ježno pogledal Travnovko, ki je bila v istem hipu obrnila oči k njemu.

Takoj je zapazila, kaj se godi v Maksovi duši; zato je takoj in nekam hlastno dejala:

»Gospoda, lep večer je, izprehodimo se nekoliko!«

»Saj res!« so pritrdili nekateri in vstali.

Tudi Travnu je bilo ljubo, da se prekinejo taki pogovori.

Razšli so se tedaj po vrtu; toda v ozadju so bila tudi vrata, vodeča na pot, ki se je vila navzgor po vinogradih.

»Kam krenemo?« je vprašal Pavlovič, vodeč gospo Travnovko.

»Proti vrhu; ključke imam slučajno s seboj,« je dejal Traven.

Na vrhu vinogradov je stala sredi male planjavice zidanica, nizka, skoro okrogla hišica z nekaterimi majhnimi, gosto zamreženimi in skoro vedno zaprtimi okni. Tu v zidnici so bile nakopičene vinske posode, in tam so spravljali ob trgatvi grozdje in ga mastili in stiskali v vino, ga pretakali in pili. Globoko pod zemljo pa so se širile hladne kleti, kjer so leta in leta hranili rujno vinsko kapljico. Okoli zidanice je bila mehka, zelena trata, in na nji so rasli v dolgih vrstah košati kostanji, pomešani z rogovilastimi orehi, da po letu od daleč niti zapaziti ni bilo nekoliko začrnelega zidovja, ampak da se je videla samo skupina bujnega in sočnega zelenja.

Tjakaj je tedaj krenila družba.

»Torej gospod profesor ima ključke s seboj,« je opomnil gospod Štipko gospe sodnici in Severici, katerima se je bil pridružil. »Torej vse kaže, da nam ti ključki nocoj še na iztežaj odpro predale!«

»Kako duhovito!« je menila ironski sodnica.

»Gospod kontrolor je lahko vedno duhovit, toda vselej noče biti,« je pritrdila Severica.

Pavlovič in Travnovka sta stopala naprej po nekoliko strmi poti, za njima obe vdovi z gospodom sodnikom, za temi gospe sodnica in Severica z gospodom Štipkom, a nazadnje Traven in Makso.

Makso je bil nocoj kaj redkobeseden; nekam zamišljeno je stopal poleg Travnal, ki je postal skoro vsaki trenotek, pristopal k posameznim vinskim trsom, jim privzdigoval široko listje in kazal Maksu debelojagodno belo, rdečkasto in črno grozdje, ki se je kupoma svetlikalo v dolgih grozdih in viselo skoro do tal.

Tako sta nekoliko zaostala za drugo družbo.

»Gospod doktor, obiščite nas vendar večkrat,« je dejal hipoma Traven. »Ob vsaki priliki vam to ponavljam in vas prosim, a vi nočete ničesar slišati. Posebno zdaj, ko odide Pavlovič, bode pri nas zopet dolgočasnejše. Pridite, prosim vas, večkrat — posebno sedaj, ko se bliža moja žena veselemu dogodku; potreboval bodem često vašega izkušenega sveta.«

»Kdaj pa odide?« vpraša Makso skoro nehotе in razmišljen.

»Pojutranjem!«

»Hvala Bogu!« je šepnil Makso sam pri sebi in komaj slišno.

A Traven ga je vendar čul in razumel. Strmeč se je ozrl vanj in se ustavil.

»Torej je moja sumnja vendar resnična?« je dejal resno. »Vi nas ne posečate zaradi Pavloviča? Žal mi je, gospod doktor, zelo žal. Toda ali ne smem vedeti, od kod izhaja med vama ta mržnja? Pavlovič je, kakor sem že rekel, poštena duša, kakršnih se ne najde baš mnogo!«

»Oprostite, gospod profesor, da vam ne odgovorim na to vprašanje. Toda — toda želim vam, da se ne bi nikdar ne pokesali spričo zaupanja, ki ga stavite v onega Pavloviča!« je odgovoril Makso in stopal dalje.

Travna je nekaj pretreslo; osupnil je in ni vedel, kaj bi odgovoril.

»Toda, pustimo to,« je dejal Makso, »družba je že daleč pred nami — glejva, da jo dohitiva!«

In res, že od daleč so nizdolu odmevali nekateri glasovi; spodla Štipka »torej« jima je zadonel vsaki hip na uho in zraven smeh sodničnin in Severičin.

»Ta-le pot je krajši,« je dejal Traven nekam razmišljen. »Kreniva po njem in prej bodeva na vrhu nego oni.«

In zavila sta v stran ter stopala po ozki stezi navzgor. Nobenemu se ni ljubilo govoriti; Traven je stopal naprej in razmišljal o zadnjih besedah Maksovih. Oba, Pavloviča in Maksa je imel za — trdna, moška značaja, za skoro nadsakdanja človeka, vzvišena nad navadne malenkostne spletkе. In vendar je moralo biti med njima nekaj, kar ju je razdvajalo. Vsaj Makso je moral imeti neke predsodke proti Pavloviču; Bog ve, kakšni so ti predsodki? Ali je morda Makso bolj malenkosten, nego si ga slika on, Traven? Ali je pa morda Pavlovič kaj zagrešil proti Maksu? — Tu se je Travnu ustavila nit razmišljanja. Na nobeno vprašanje si ni mogel odgovoriti in, sam s seboj nezadovoljen, je stopal dalje.

Po mehki travi, kakor po razkošnih preprogah, se je šlo navzgor, in niti stopinje njiju ni bilo čuti. Ker sta oba molčala, je bilo, kakor bi se premikali proti vrhu dve senci.

Ko sta dospela na vrh, si je otrl Traven pot raz čelo, kajti nagla hoja in neka nezavestna razburjenost sta ga bili segreli in nekoliko utrudili.

»Odpočijva si nekoliko,« je dejal Maksu in pokazal na leseno klop, ki se je stiskala ob sprednjem zidu. »V tem dojdejo tudi drugi, saj jih je nekaj že slišati za ovinkom!«

Sedla sta.

S klopice je bil krasen razgled po dolini, kjer so bile raztresene vasi in sela, posamezne kmetije in hiše. Iz nizkih koč se je vil gost dim, katerega je raznašala rahla sapa po vzduhu, a na uho so pluli od vseh strani glasovi večernega zvonjenja.

Kostanji nad njima so šumeli, semtertja je cepnil kak dozorel plod v travo, a nekaj nočnih hroščev je že brnelo po zraku.

Tedaj se je ozrl Traven tja doli po poti, ki se je vila proti kletem, in katere je bilo videti precejšen kos tja do ovinka.

V tem hipu sta se prikazala na ovinku Travnovka in Pavlovič. Traven se je zganil, napel oči in strmel tja doli.

Onadva pa sta stopala počasi drug zraven drugega, vodeč se za roke, in v tem hipu se je Pavlovič celo sklonil proti nji in — se dotaknil njenih ustnic.

Makso, ki se je bil tačas zagledal nekam drugam, je začutil namah krepek, skoro krčevit pritisk Travnove roke na svojih prstih.

»Pojdiva v klet,« je dejal hripavo Traven. »Tukaj naju ne sme nihče najti!«

Makso se je ozrl tja doli in molče za Travnom izginil v klet.

Traven pa je s tresočo roko prižgal svečo. V kleti je imel vso pripravo, steklenice, kozarce, stole in kar je treba.

Pristopil je tedaj k sodu, natočil kozarec in ga ponudil Maksu; nato je natočil drugo čašo sebi in jo naglo zvrnil v grlo . . .

Kmalu nato je dospela k poslopju ostala družba. Ko so videli vrata odprta, so vstopili in se čudili, da so že tu našli Travna in doktorja.

Traven je postavil na prosto malo mizo, donesel liter najboljšega in kozarce, in nato je družba posedla.

Gospod Štipko, sodnik in Pavlovič so skrbeli za zabavo družbi. Toda Traven in doktor sta vedno molčala ali prav na kratko odgo-

varjala, zato je bilo videti vse nekam prisiljeno; in še tedaj, ko so izpraznili nekatere kozarce, ni hotelo postati živahnejše . . .

Predno je družba zopet odšla navzdol, je prijel sodnik čašo in napil na zdravje gospoda nadporočnika, ki pojutranjem odide.

In trčili so s Pavlovičem vsi, ne izimši Travna . . .

Bila je že noč, ko so se vračali k vili; pot jim je razsvetljeval okrogli, bledolični mesec, ki je mirno plul med belkastimi, semtertja se trgajočimi oblaki. Iz vinogradov so se pa oglašali črički z otožnimi svojimi glasovi.

Traven je hodil s soprogo in taščo, Pavlovič se je bil pridružil sodnici, gospod Štipko in sodnik pa sta imela posla z vdovama.

Pri vili so se razšli.

»Na svidenje še jutri večer!« je klical za odhajajočimi Pavlovič in pomenljivo pogledal Travnovko, ki je pri tem pogledu prebledela in povescila oko . . .

* * *

Traven nocoj ni mogel spati. Premetal se je semtertja po postelji, in današnji dogodki so mu vrveli po glavi. Spomnil se je besed Maksovih, ko ga je svaril pred Pavlovičem. In danes mu je bilo usojeno, da se je prepričal na lastne oči, da je imel Makso prav s svojim svarilom. In kako je bil že nocoj dejal sodnik? »Na žene je treba paziti in nobeni preveč ne zaupati!« Ali je bil celo on kaj zapazil? . . . In stopilo mu je pred oči vse dosedanje dejanje in nedejanje njegove soproge. Res je bila morda semtertja malo lahkomišelna, toda slabote na nji ni bil zapazil. Ali je morda taka hinavka? . . . Konec njegovega razmišljanja je bil, da ni hotel verjeti žalostne resnice. On, prileten mož, ki je bil svoje življenje posvetil študijam, ki se nikdar ni vtikal v tuje razmere — on je imel o svetu in življenju svoje prepričanje, prepričanje, ki se nikakor ni ujemalo z resnico. Ljudje, ki so vrveli okoli njega, so mu bili vsi poštenjaki, vsi pravi angeljci, o katerih si ni drznil misliti najmanjše hinavščine. Bil je v tem pogledu še vedno dvajsetleten dečko. Ni čuda torej, da je slepo zaupal v zvestobo svoje žene, da ni videl in slišal, kar so že davno ugibali in vedeli mnogi drugi; niti na misel mu ni bilo prišlo, da bi ga utegnili ona varati. Izkušal si je torej dokazati, da so ga morda prevarile svoje oči, da v somraku ni bil prav videl, da se je Pavlovič morda slučajno sklonil proti njegovi soprogi; da se vodita za roke, to pa tako ni nič hudega, to je samo nedolžno veselje — samo prijateljstvo!

In kolikor bolj je razmišljal, toliko trdneje je bil prepričan, da jima dela krivico, da so ga bili prevarili njegovi čuti. In obljubil si je, da popravi jutri svoje nocojšnje nekoliko čudno obnašanje proti njima . . .

Ko je zatisnil utrujene oči že proti jutru, so ga začele mučiti težke sanje. Stal je zopet zgoraj vrh vinogradov ter zamaknjen gledal po okolici. Toda v tem hipu je začul za seboj pridružen smeh, poluglasno šepetanje in glasno, vedno in vedno ponavljajoče se poljubovanje. Ozrl se je. V mehki travi sta sedela njegova soproga in Pavlovič in se objemala in poljubovala in uživala vse razkošje razkošne ljubezni. In bilo mu je, kakor bi se bila hipoma doteknila mrzla, ledena roka njegovega srca, da se mu je krčilo in vilo v neznosnih bolečinah. Opoťekel se je in omahnil na klopico, na kateri sta sedela sinoči z Maksom. In tedaj se je navzgor iz doline privila lahka meglica in zagrnila ljubkujočo dvojico; a še iz te rahle, neprozorne tančice je bilo slišati neprestano grljenje . . . Traven je privzdignil glavo, in v tem trenutku se je razpršila megla, a zraven njega je stal Makso in z zaničljivim posmehom kazal na ona dva. In kakor bi bil zrastel iz tal, se je nedaleč od njiju pojavil sodnik, za njim sodnica, a nato cela vrsta znancev in neznancev, in vsi so kazali ostentativno in porogljivo tja na trato; zagnali so strašanski krohot, da mu je pretreslo mozeg in kosti.

Zaječal je grozno, a v tem hipu se je zbudil in gledal prestrašeno okoli sebe. Na čelu mu je stal obilen pot, in tresel se je po vsem životu. Šele polagoma se je pomiril . . .

V kotu je še slabo brlela nočna svetilka, a skozi napol zastrta okna so že silili v spalnico prvi prameni vzhajajočega solnca.

(Dalje prihodnjič.)

Kaj ne, da čuden sem.

Kaj ne, da čuden sem,
Oj dekle moje,
Ko vračam zopet se
V naročje tvoje,
Po pridem k tebi spet
Po dolgi poti
In gledam kot nekđaj
V oko ljubo ti?

A dekle, dekle ti,
Ti bolj si čudno,
Ker meni ne pustiš,
Da glavo trudno
Ti k prsim naslonim,
Da čujem bolje,
Če drobno srce ti
Za me še polje,
Če v njem še jaz živim . . .

Aleksandrov.

Fr. Palacký.

(Ob stoletnici njegovega rojstva napisal dr. Fr. Vidic.)

ollár, Šafařík, Palacký! V malo letih smo slavili zapored stoletnice treh znamenitih mož, ki so vsaki po svoje dvignili narod češki iz mrtvila ter mu pokazali pot do razvoja in boljše bodočnosti.

Po bitki na Beli gori je propadalo češko narodno življenje, in to propast je še zlasti pospešila nesrečna tridesetletna vojna. Toda svobodne naredbe prosvetljene dobe, ki so razširile med avstrijskimi narodi toliko dotlej vezanih sil, so zbudile tudi slovaške protestante, in ti so tedaj podarili jadnemu narodu češkemu genialne in prezaslužne može: Kollarja, Šafaříka in Palackega.

Pesniki in učenjaki, kakor Dobrovský, Čelakovský, Jungmann in drugi so pomagali slovstvu in jeziku do veljave. A narodi, ki so se po valovih francoske revolucije povzpeli do samostalnosti in jasnega spoznavanja svojih smotrov, so živo želeli obuditi spomine in ideale srečnejših minolih časov ter so začeli zasledovati slavno svojo preteklost. Zato jim je postala zgodovina, ki je posredovala med žalostno sedanjostjo in lepšo minolostjo, prva in najvažnejša veda. Tudi češka zgodovina, ki hrani v svoji davnini toliko nevenljive slave, je čakala svojega spasitelja, ki jo je obudil k novemu življenju. Ta buditelj češkega naroda in njegove stare slave je bil Palacký. To je bil mož izredno bistrega in kritičnega duha, neumorne marljivosti; a poleg tega ga je navdajala nepopisna navdušenost in ljubezen do naroda in domovine. Spričo navedenih lastnosti je postal pravi organizator prosvetnih teženj in smotrov svojega naroda, tako da ga je le-ta po vsi pravici imenoval »svojega očeta«.

Palacký se je rodil dne 14. junija 1798. l. v Hodslavicah, neki vasi na Moravskem. Njegov oče, protestantovski učitelj, ga je poslal l. 1809. v Trenčín v šolo, kjer je veliko čital in postal fanatičen protestant; l. 1812. pa je prišel na licej v Požun. Za češčino se v tem času ni posebno briga, niti ga ni navdajal pravi narodni čut. Potujoč nekoč v Požun, je moral ostati v Trenčínu; tu mu je njegov nekdanji gospodar pokazal tedanje češke literarne proizvode, ker jih ni povsem razumel. A tudi Palacký mu ni mogel pomagati; to ga je silno razjezilo, tako da se je strastno poprijel češčine ter krenil pozneje sam na pisateljsko polje.

Palacký sam je razložil v »Doslovu« k »Radhostu« svoje literarno delovanje na tri dobe; prva mu sega od l. 1817. do 1823., ko se je samostojno bavil s filozofskimi in estetiškimi deli; v drugi dobi od 1823. l. do 1848. l. se je posvetil izključno zgodovinopisju; v tretji dobi, t. j. od 1848. l. pa do smrti pa je zašel na politično polje.

Palacký je hotel postati pesnik; čital je Klopstocka, prevajal Kleistov »Frühling« in zlagal elegije. Tudi Vukove narodne pesmi je dobil v roke; zato je tudi sam zbiral v počitnicah narodne pesmi in drugo narodno blago. A kmalu je spoznal, da pesništvo ni njegovo torišče, in zato mu je sklenil dati slovo ter se posvetiti znanstvu, dasi za to ni imel dovolj temeljitih študij. Pesniško delovanje je završil s spisom »Počátkové českého básnictví«, katere je izdal skupno s Šafaříkom. Ta spis je provzročil pravo revolucijo na češkem literarnem polju; v njem sta razodela Palacký in Šafařík nazore, katerih sta se bila navzela od Klopstocka in Herderja. Tožila pa sta že v tem pesniškem delu, da Čehi nimajo nič znanstvene literature, in zato sta sama krenila na to pot.

Kot domači učitelj v aristokraških družinah se je učil Palacký estetike, logike in metafizike po Kantovem sistemu. Ko se je preselil s svojimi gojenci na Dunaj, je spoznal Dobrovskega in Kopitarja.

V Jeni sta v ti dobi študirala tudi dva Slovaka, Jan Benedikti in Kollár. Vračajoč se l. 1819. domov, sta se ustavila za nekaj dni v Pressburgu ter se tu sestala s Palackým in mu vcepljala nazore, katerih sta se bila sama navzela v Jeni. Palackemu je bila zgodovina že poprej draga in mila, in takoj po svojem prihodu v Pressburg si je kupil Pelclovo »Novo kroniko češko« ter se kot potomec čeških bratov v prvi vrsti zanimal za husitovsko dobo; sedaj se je seveda navdušil za to vedo še bolj, ko sta mu Benedikti in Kollár razkladala njeno važnost in imenitnost. In res se je po tem sestanku v Palackem zvršil imeniten preobrat, katerega je priznal tudi sam, češ, da je šele izza tega časa začel zgodovino opazovati z višjega stališča ter čitati knjige, nanašajoče se na zgodovino in politiko, med drugimi Ludnove in Woltmannov »Inbegriff der Geschichte Böhmens«. Zato je sklenil spisati tudi sam za Čehe občno zgodovino, in nekoliko dni pozneje je pisal, da si postavlja za smoter svojega življenja pragmatično zgodovino češke zemlje, kličoč: »O by mi požehpal Bůh shůry, abych život svůj vlasteneckému snažení tomuto posvětili mohl; aby usku-tečnil ve mně onen ideál spisovatele a vlastence, jejž ustavičně nosím v prsou svých«.

Za svoj načrt se je Palacký resno pripravljaj, in njegove študije so tako napredovale, da je že l. 1820. začel pisati razpravo »o zgodovini in zgodovinopisju«, katere pa menda ni dokončal. Iz l. 1822. se nam je ohranil pregled češke literarne zgodovine; zanimiva je njegova sodba, da nedostaje češkemu slovstvu narodnega kolorita, ki bi mu dal samostojnost in individualnost, češ, da Čehi so se pač vedno kazali prav mnogokrat učenjake in domoljube, toda redkokdaj — Čehe. Zavračal je tudi porogljivo očitjanje nasprotnikov, češ, da hoče tak »narodič« razviti svoj jezik do sposobnosti znanstvenega organa; kajti — je klical Palacký klevetnikom češkega naroda — tudi češki jezik je sposoben za visoko stopinjo znanstvene kulture.

L. 1823. je obiskal Palacký Prago, da bi tu proučil vire in spomenike za zgodovino husitovske dobe. Takoj drugi dan ga je peljal Jungmann k Dobrovskemu, »k božjemu patrijarhu«, s katerim se je bil Palacký že l. 1821. seznanil. Palacký je odslej često zahajal k Dobrovskemu, in ti poseti so bili zanj velike važnosti; Palacký se je namreč pri Dobrovskem učil čitati stare listine, se učil paleografije, diplomatike in historiške kritike. Dobrovský pa ga je v tem času določil za češkega historiografa; seznanil ga je z izbornim poznavateljem češke zgodovine, z grofom Fr. Sternbergom. — Tedaj je menil Hormayr izdati »Taschenbuch für vaterländische Geschichte«, v katerem naj bi izšel tudi rodopis grofov Sternbergov. In to delo so izročili Palackemu, ki je svojo nalogo na splošno zadovoljnost rešil ter prišel tako v ožjo dotiko z izobraženim aristokratom. Pri tem pa je dobil Palacký tudi priliko, da je praktično uporabljal to, kar se je bil naučil od Dobrovskega; delal je po arhivih ter spoznaval njih zaklade.

Nekega večera (20. dec. 1825) so si prišli navzkriž pri grofu Fr. Sternbergu mlajši in starejši s svojimi nazori. Grof P. Sternberg je tožil o brezbriznosti občinstva; Palacký mu je pritrdjeval in pri tem prijemal Dobrovskega, ker ni spisal nič češkega. Ko je Dobrovský ugovarjal, naj se o znanstvenih predmetih ne piše češko, je vzkipeł Palacký, češ, da bi češki narod moral kmalu poginiti, ako bi vsi tako mislili in delali, ter je vzkliknil: »Jaz pa, če bi bil tudi ciganskega rodu in tudi zadnji njegov potomec, bi smatral za svojo dolžnost storiti vse, du mu ostane vsaj časten spomin v zgodovini človeštva«. Fr. Sternberg je potegnil s Palackim, in Gašper Sternberg je takoj pri slovesu zahteval predloge glede muzealnih časopisov, ki se naj ustanovita. Palackemu so poverili izdajanje starih letopisov

čeških; v ta namen so mu bili odprti vsi arhivi, in l. 1826. so res začeli izdajati »Časopis češkega muzeja«, Palackega pa so imenovali za njegovega urednika. S tem so Palackega za vselej pridobili Čehom in češki zgodovini, in uredništvo »Muzejnika« ga je pomaknilo v središče literarnega življenja češkega.

(Dalje prihodnjič.)

Stari Kiš.

Stari Kiš sedi
Sredi izbe svoje,
Gladi mačico
In poje:

»Jaz sem te spoznal
Po beli dlačici,
Jaz sem te spoznal
Po tvoji nežni tačici.

Tvoja mati
— Bog ji greh oprosti —
Če je greh bil — zanj
Je trpela dosti.

Pa so rekli,
Da me nima rada,
Ko mi je ušla — a kaj!
Ni-li to navada?
Jaz sem star bil,
Ona lepa, mlada.

Norca so se delali,
A jaz sem plakal,
Vendar sem jo ljubil!
In sem čakal, čakal.

In sem čakal, čakal . . .
Ne zaman:
Kako si upadla, blede,
In pogled solzan! . . .

In zdravniki
Ji zdravila dajejo;
Ko odhajajo,
Z glavo majejo.

Dete krasno
Porodila je —
Meni v srce zora
Zasvetila je . . .

Le zvonite! Le zvonite . . .
Z vsemi: »tinka — tonka — tinka!«
Ženko mojo pokopljite —
Saj imam še sinka!

Pa skrivaj so šepetali,
Sinček moj,
Ha — neumnost — da jaz nisem
Oče tvoj.

Potlej, da umrl si,
Mi dejali so,
Krsto — ha ha! — prazno
Pokopali so.

Jaz pa od pogreba
Sem prišel,
Ti na pragu mojem
Si sedel.

In jaz sem te spoznal
Po beli dlačici,
In jaz sem te spoznal
Po tvoji nežni tačici!«

Aleksij Nikolajev.

LISTEK.

Prof. dr. V. Jagić, velikega Miklošiča veliki in najslavnejši učenec in naslednik, je slavil dne 6. julija t. l. svojo šestdesetletnico v ozkem krogu svojih sorodnikov in svojih učencev. Mož je torej povsem skromno in tiho proslavil ta dan, dasi bi ga bil lahko z ozirom na svoje stališče praznoval slovesneje. Kajti Jagić je med živečimi slavisti liki velikan ter obladuje s svojim znanjem vse stroke in dele slovanske filologije. Taka veseljnost je postala jako redka in bode še redkejša; na eni strani brani preobilo gradivo, da bi mogel proučiti vse dele ogromne stvarine, na drugi strani pa se pojavlja seperatizem, ki odgojuje »bohemiste«, »poloniste« i. t. d. mesto slavistov. Jagićev duh pa obsega celo velikansko poprišče slovanske vede!

»Ljublj. Zvon«, kateremu je bil prof. Jagić vedno naklonjen in mu je to tudi pokazal s tem, da mu je poslal nekatere beležke, se je slavnega jubilarja spominjal že l. 1886. ter je tačas navedel glavne podatke iz njegovega življenja in nebroj naslovov njegovih učenih razprav.

Jagić, ki je z Račkim in Kukuljevićem ustanovil ugledno znanstveno glasilo »Književnik«, je pripravil temelj, na katerem je Strossmayer ustanovil jugoslovansko akademijo; bil ji je tudi marljiv član ter je z obilnimi razpravami v »Radu« in z izdajami starih hrvaških pisateljev pospeševal razvoj znanstvenega slovstva.

Ko je ban Rauch odslovil Jagića iz državne službe, je ostal še nekaj časa v domovini, potem pa je poskusil svojo srečo v tujini; bil je profesor na vseučiliščih v Odesi, Berlinu in Petrogradu, odkoder je prišel na Dunaj za naslednika Miklošiču. Odhod iz domovine je bil Jagiću le v prid, ker se mu je na ta način razširilo duševno obzorje in se razvilo njegovo obsežno znanje. V Berlinu je ustanovil l. 1876. vrlo znani »Archiv für slavische Philologie«, ki hrani v svojih 20 zvezkih bogat zaklad literarnih, zgodovinskih, filoloških in etnografskih razprav ter nebroj ocen in naznanil. Velik del tega velikanskega gradiva je potekel iz peresa Jagića samega. Izbornega paleografa se je pokazal Jagić z izdajami starih spomenikov, n. pr. z izdajama »Codex Zographensis« (1879), »C. Marianus« (1883) i. dr.

L. 1887. je prišel Jagić na Dunaj in tu nadaljuje Miklošičevo delo, tako da je tudi pod Jagićem ostalo dunajsko vseučilišče središče slovanske filologije. Pod njegovim vplivom se je ustanovil seminar za slovansko filologijo, kakršnega nimajo nikjer drugod. Jagić in ob njegovi strani prof. Jireček, najboljši poznavatelj zgodovine balkanskih dežel, sta pridobila slovanski stolici na dunajskem vseučilišču največji ugled tudi med širšim svetom.

Jagić je član mnogih akademij in zlasti na dunajski akademiji zavzema vplivno in ugledno mesto.

Jagić je že podaril nebroj krasnih plodov znanstvenega raziskovanja; in sedaj, ko je že slavil svojo šestdesetletnico, je še vedno čvrst, krepak in gibčen navzlic osivelim lasem, in duh njegov je veder in čil. Zato se smemo od njega nadejati še obilo sadov, zlasti večjih del, za katera je poklican spričo svoje univerzalnosti edino le on; med njimi zlasti željno pričakujemo »Očrta slovanske filologije« (»Grundriss d. slav. Phil.«).

Kakor je bil Miklošič, tako je tudi Jagić dika in ponos dunajskega vseučilišča; med obile njegove nekdane in sedanje učence in častivce, ki niso pozabili nanj, ampak so mu iskreno izrazili svojo vdanost, hvalečnost in ljubezen — naj se vrsti tudi »Ljubljanski Zvon« z željo, naj bi Jagić še dolgo vodil usodo slovanske filologije, katere prvi zastopnik je, in naj bi mu bilo usojeno še mnogo let uspešno in plodovito, kakor doslej, delovati na slavni stolici Miklošičevi.

Štirideset napevov za šolske pesmi v Koprivnik - Majcenovi »Začetnici«. Na svetlo dal Anton Kosi, učitelj v Središču. Cena 25 kr. V Ljubljani, 1898.

Med učnimi predmeti ljudske šole ima petje najbolj združevalno moč. Po svoji vsebini je pesem v dotiki z zemljepisom, zgodovino, s prirodoepisom, po svoji obliki tudi z jezikovnim poukom. V urah, ki so določene za ta učni predmet, se mora pesemsko besedilo razlagati in učiti. Velik olajšek je torej učitelju, da ima k pesmim, ki so v čitanki, primernih napevov. Zato je Kosijevo delce našim učiteljem gotovo dobro došlo. Gospod Kosi se je pa tudi potrudil, da bi zadostili njegovi napevi vobče svojemu namenu. Napevi so večinoma melodiozni, kar je za petje po sluhu neizogiben pogoj. Tudi nimajo ravno prevelikega glasovnega obsega, intervali niso pretežavni, niti preveliki, napevom je pridejan drugi glas, kar olajšuje učitelju spremljanje z glasbilom (instrumentom); ta drugi glas spremlja prvega večinoma v »poljudnih« intervalih (v terci in seksti). Ako še dostavim, da se napevi vobče ujemajo z besedilom, sem povedal, kar je sploh hvale vrednega.

Gosp. Kosi pa prosi v predgovoru svoje tovariše, naj mu blage volje naznanijo svoje opazke, ter dostavlja, da bode za vsako utemeljeno grajo iz srca hvaležen. Bodi mi torej dovoljeno, da ugodim tudi jaz ti prošnji.

Glede na jezik le eno opazko; namesto: v *Koprivnik-Majcenovi »Začetnici«* bi se moralo pravilno reči: v *Koprivnikovi in Majcenovi »Začetnici«*. — Gosp. izdajatelj je vrstil napeve, kakor so menda v »Začetnici«; bolje bi bil storil da bi jih bil razporedil, kakor so lažji in težji. — Za »tempo« bi bilo ostati pri italijanskih izrazih, ki imajo vsled stoletne rabe določeno veljavo, katero pozna vsaki učitelj z učiteljišča. Nekateri izdajateljevi izrazi izražajo vse drugo nego čas; treba bi jih bilo nadomestiti s primernejšimi — če že noče italijanskih — ter jih po veljavi vvrstiti v predgovoru. — Ritem je pri napevih, ki naj se pojejo po sluhu, važnejši nego melodija, ker si le-to otroci mnogo lažje zapomnijo nego ritem; zato bodi ritem preprost in v posamnih melodijskih oddelkih dosleden. Gosp. izdajatelj se pa menda te potrebe ne zaveda, ker ritem izpreminja brez vzroka, n. pr. v št. 1. v tretji (popolni) meri (taktu), v št. 2. v predzadnji meri itd. — Popravlja je nekoliko gorenjo splošno pohvalo, želim, da skrči g. izdajatelj v prih. izdaji nekaterim napevom glasovni obseg. Več nego ene oktave ne bi smeli obsegati napevi, ki so namenjeni ljudskošolskim začetnikom. Pri nekaterih napevih bi bil umesten obseg ene kvinte ali sekste zarad slušnih in glasovnih predvaj. Za otroke v ti starosti je najprimernejša glasovna lega v »enočrtani« oktavi. »Dvočrtani« *d* in *e* ali celo *f* je previsok za ta otroška grla. — V predgovoru jo čitati: »... drugi glas ... je namenjen za učiteljevo spremljanje na goslih.« Stereotipna opazka v enakih pesmaricah! Toda kaj naj izda glas enih gosli proti, recimo, 50 otroškim? Da bi bili na ti šolski stopinji tako izurjeni pevci, da bi mogli peti drugi glas, kakor si domišlja

g. izdajatelj, se mi vidi jako dvomno; nemožno pa je, da bi peli otroci take starosti glasove »male« oktave, kakor jih ima drugi glas v teh napevih. »Malega« /s/ (str. 17. in 25.) pa tudi gosli nimajo. — Ako bi pa mogli otroci peti pri-dejani drugi glas, bi ga bilo treba na nekaterih mestih zastran pevnosti pre-meniti; naj navedem le predzadnjo mero v št. 24. in 5. mero v št. 34. — Slednjič še kratko opazko glede na pravopis. V $\frac{4}{8}$ meri se rabi četrtnska stanka (pavza), če se prične z naglašenim (1. ali 4.) mernim delom; ni torej pravilno vezati z njo 2. in 3. ali 5. in 6. mernega dela (št. 20. in 34.). V št. 37. mora stati četrtnska stanka namesto cele in ravno tako pred zadnjim ponavljam. V št. 21. naj se izpusti zadnja mera, predzadnja pa naj se popolni z osminko stanko. Številu 14. bi bolje pristojala $\frac{4}{8}$, številu 22., 23., 26. in 27. pa $\frac{3}{8}$ mera. —

Toda navzlic tem in še nekaterim drugim malenkostnim nedostatom sme gosp. izdajatelj upati, da bode »njegova zbirčica pospeševala pevski pouk pri otrocih-začetnikih.«

Iv. M—a.

Izvestij naših srednjih šol nam je došlo letos le malo, in pribaviti smo si jih morali večinoma sami, da moremo o njih izpregovoriti kako besedo. Tako malo je še pri nas udomačena vsega omikanega sveta navada, da bi se iz spoštovanja do javnega mnenja javnim glasilom dostavljali prosti izvodi vsake publikacije. Sicer pa razen izvestja nižje gimnazije v Ljubljani, v katerem je objavil neumorni naš prof. Rutar zopet zanimivo razpravo »Solun in njegove razvaline« (17 str.), ne nudijo vsa letošnja šolska poročila nič takega, kar bi utegnili zanimati »Zvonove čitatelje«. — Prof. Peruška nemško razpravo v nemškem izvestju višje gimnazije ljubljanske »Die Aberkios-Inschrift. Eine orientierende Skizze« (35 str.) naj omenimo zategadelj, ker jo je gospod pisatelj, kolikor je nam znano, ponudil »Slovenski Matici«, a ta je kot preveč strokovnjaške ni mogla sprejeti; nato jo je prof. P. priredil nemški za izvestje. — Ljubljanske velike realke poročilo ima na čelu Albina Belarja spis: »Über Erdbebenbeobachtung in alter und gegenwärtiger Zeit und die Erdbebenwarte in Laibach«, ki je dosti obširen (43 str.), a po svedočbi tovariša-strokovnjaka tudi dosti širokousten ter se odlikuje po neki neslanosti; nosi namreč na čelu sliko, kažočo »Instrumenten-Zimmer« potresne opazovalnice ljubljanske, a sredi nje podoba potresnega opazovalca v dolgem favstovskem talarju — menda Belarja samega; s tem se je g. pisatelj res — uvekovečil. — Po naznanilu »Slov. Naroda« sodeč, je menda prav zanimivo (?) izvestje slovite gimnazije celjske, toda nam ni prišlo pred oči. — Gimnazija kranjska, ki je imela to leto že pet razredov, pa letos ni kar nič izvestja izdala in ga menda tudi prihodnje leto ne bo. Ne vemo, ali ji je naša lanjska opazka o nje neumestnem nemškem programu sapo zaprla ka-li? Ako jo je res, nas to prav veseli, ker nam to priča, da tudi pri nas javno mnenje še kaj velja.

Še neka splošna opazka glede naših izvestij nam je na jeziku, in nočemo je zamolčati; tiče se pa vnanje oblike jezikovne v onem skromnem delu, ki je odmerjen slovenščini. Zdi se ne samo nam, ampak tudi drugi so nam povedali isto misel, da ta uradna slovenščina v šolskih izvestjih ni navadna slovenščina naših boljših leposlovnih listov, ampak nekako drevena, napetolična, in da se ji že od daleč vidi šolski prah, in nje nemški ali morda tudi latinski podstavki so kaj razločni. Da, da, štil je duša vsakega jezika, a iz šolske štilistike se ga ne naučiš!

Spinčič Bogomir dr. Slovenischer Sprachquetscher. Gründliche und leichtfassliche Methode die slovenische Sprache theoretisch und praktisch in sehr kurzer Zeit ohne Fehler gut lesen, schreiben und sprechen zu lernen. Mit einem Anhang von Gesprächen, Spracheigenheiten, Sprichwörtern und einer reichhaltigen Wortsammlung in deutscher und slovenischer Sprache. Nach besten Quellen bearbeitet von — Wien 1896. Verlag von A. Wenedikt & Sohn. Druck v. B. Hornung in Wien. 135 str.

Slava nebrojnih »trihitarjev«, ki vlivajo učenost vseh jezikov pridnim ljudem v glavo, je tako velika, da mi gotovo vsakdo odpusti, če o nji dalje ne govorim; na cnako »dobrem« glasu so različni »kvečerji«. Tudi ta »Slovenischer Sprachquetscher« je dodobra povečal lepo slovenščino, ki se javljne komu priljubi po ti knjižici. Že v vvodu samem nas preseneti pisatelj s svojo veliko učenostjo; pravi, da je napisal prvo slovensko slovnico Jernej Kapital, za katerim slede slovnice kakor Jancžič, Slomšek, Pečnik, in naposled Miklošič s Sketom. Pa poslušajmo ga rajši v originalu: Das slov. Gebiet ist von den dominierenden deutschen und ital. Völkern ganz umschlossen. Die in Slovenien liegenden Städte sind vorherrschend deutsch. Der Geographie(!) nach wird in Krain und Kärnten(!) vorwiegend slov. gesprochen. Die erste krainerische (slov.) Grammatik schrieb 1805(!) Barth. Kapital(!) . . . dann folgen Jancžič, Slomšek(!), Pečnik(!), Miklošič und J. Sket.« — Ti glavni odlomki iz kratkega predgovora govore dosti jasno o »kapitalu« ki ga najdemo v knjižici. — Proti koncu pripoveduje, kako je izgovoriti različne glasnike č, š, ž i. t. d., ter pravi o ž: sprich: *scht!!!*

Omeniti vse nepravilnosti in napake bi bilo potemtakem čisto nepotrebno; v zabavo omenim samo nekatere:

Stran 5. gen. sing. lepegu občana, acc. lepi občan.

> 6. » » lepa jerebica,

> 8. ōni, ōne, ōna — manjka »so«,

> 11. pasem, paseš — »pase« manjka,

> 12. pri tebe(?),

> 15. dristo m. tri sto i. t. d.

Zanimive stvari se dobe tudi v frazeologiji in pogovorih, ki so večinoma posneti po Pečnikovi slovnici slov. jezika, ki je izšla v znani zbirki Hartlebnovi »die Kunst der Polyglottie.«

Na strani 20. čitamo: *Hlače pomeriti* = *züchtigen*, *norce pasti* = *Narrenposten(!) treiben*.¹⁾ Naš r je v mnogih besedah dobil češki klobuk: *střd*, *střm*, *sřp*, *vřs* i. t. d.

Po vseh navedenih hibah te knjižice je sklepati, da je bila jako malomarna korektura, pri kateri bi se bilo dalo veliko popraviti, da bi bila knjižica vsaj nekoliko porabna; tako je pa ne more nihče priporočati. — Na zadnjih straneh je nekaj beril, ki so dosti pravilno natisnjena. J. Kunšič.

Slovanska knjižnica. Kot snopič 78.—81. »Slov. knjižnice« je izšla ravnokar — dne 27. m. m., vprav o priliki abiturientskega koncerta v »Narodnem domu« v Ljubljani — 375 str. obsegajoča knjiga pod zaglavjem: »Na razstanku«.

¹⁾ V istem času s tem Sprachquetscherjem je izšel istega pisatelja slovník: »Slov.-deutsches u. deutsch-slov. Taschenwörterbuch«.

Spisali so jo slovenski velikošolci. Cena 1 gld. — Ker si za to številko nismo utegnili lepe knjige temeljito ogledati, zabeležimo za sedaj samo na kratko nje zanimivo vsebino. J. M. Aleksandroy (tudi »Zvonov« pesnik) je priobčil »Mlade pesmi« (do str. 44.); Puc Dominik prozaične »Silhuet« (do str. 119.); Feodor Sokol (takisto »Zvonov« pesnik) kito pesmi pod naslovom »Prvo cvetje« (do str. 137.); Ivan Prijatelj daljšo povest »Brez vesla« (do str. 269.); Jakob Voljč (že znan po drugih pesniških proizvodih) šest pesmi (do str. 281.) in naposled Frančišek Grivec vrsto (8) člankov o »Ruskem realizmu in njega glavnih zastopnikih« (do konca). — Že po dosedanem pregledu prijateljem leposlovja zbirko »Na razstanku« lahko najtopleje priporočamo; nji bode menda tudi v priporočilo, ako si dovolimo indiskretnost ter povemo, da nekaj njenega pesniškega gradiva je iz »Zvonove« miznice (zgoraj omenjenih »Zvonovih« pesnikov), a »Zvonovo« uredništvo ga je drage volje odstopilo »Slovanski knjižnici«.

Biserolja, jasna vila. Bajka iz postonjske pečine. Speval Ivo Ivanovič Bučar. To je naslov 181 str. obsežajoči knjigi, ki sta jo tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg. Cena 1 gld. — To kratko naznanilo zadoščaj za sedaj namesto popolne ocene, ki nam dojde iz večšega peresa.

Ruski slovar in ruska slovnica. Sestavil prof. M. M. Hostnik. Jezik velikega ruskega naroda je našel v zadnjih desetletjih pot v vse olikane evropske kroge. Ruščine se uče Germani, uče se je Romani, dasiravno to učenje njim ni nikakor lahko; kajti le z največjim naporom more Neslovan prodreti v ogromno poslopje ruskega jezika. Takoj v začetku prizadeva v ruščini Neslovanu težave povsem lastni sistem izgovarjanja, katerega izprva niti pojmiti ne more; brez pravilnega izgovora pa mu je slovnica skoro nedostopna. Vrh tega kmalu iznenadi tujca nestalno naglašanje, za katero, bi skoraj rekel, ni pravila. In vprav naglašanje je v ruščini tako odločilno, da brez pravega naglaska pokaziš besedo popolnoma; kajti izreka vokalov se po naglašanju bistveno izpreminja. Poleg vse te težave pa še tuja, popolnoma neznana pisava, katere se novinec po pravici ustraši; šele z dolgotrajno vajo si pridobiš neko spretnost v čitanju.

In vkljub vsem tem težkočam ima ruščina med Neslovani veliko prijateljev.

Če si je torej ruščina še med Neslovani pridobila toliko simpatij, koliko bolj se je moramo okleniti mi Slovani! Velike važnosti je ruski jezik za vse Slované in še posebe za nas Slovence. Na podlagi ruščine se mora razviti pri nas kulturno delo, narodni preporod, na njeni podlagi se mora izvršiti — emancipacija našega duha od tujih vplivov, od tujih spon! ... Ves živcel naše boljše družbe je tuj, naša inteligenca misli po tuje, govori po tuje in — dela po tuje. Tega ji seveda ne smemo zameriti, ako pomislimo, da smo vzrasli ob tuji vzgoji, v tujih študijah, da smo tako rekoč prenasršeni in prepojeni s tujstvom. Zato pa nam je treba reorganizacije, treba nam je družabnega preporoda. Le-ta pa se mora izvršiti v ozkem soglasju z onim sorodnim plemenom, katero je najmanj okužil tuji duh; kajti najčvrstejšo in najpreprostejšo individualnost so si med vsemi Slovani ohranili gotovo Rusi.

Učimo se ruščine zlasti v sedanji dobi, ko nas hoče pogoltniti tuja povenjenj, sedaj ko nam odrekajo tuji »učenjaki« vsako pravico do bodočnosti; učimo se tistega slovanskega jezika, kateremu edinemu so isti »učenjaki« mi-

lostno dovolili eksistenco v bodočnosti. Uče naj se ruščine naši pisatelji; oni so zlasti poklicani, da izobražujejo narod, da ga vodijo po pravi poti prosvete, da ga privedejo do preporoda. Vrh tega imajo naši mladi talenti v Rusih nesmrtnih vzore, pisatelje in pesnike, ki uživajo svetovno slavo; imena, kakor Tolstoj, Turgenjev, Dostojevskij, Puškin, Lermontov se blešče v vrstah duševnih velikanov vseh časov in narodov. Njih dela bi moral še zlasti vsaki slovenski pisatelj čitati v izvorniku. Sramotno je za nas, ako se zatekamo k večjidel slabim nemškimi prevodom in se tako kakor nalašč odtegujemo slovanskemu vplivu.

Da, sramovati bi se morali zlasti pred Nemci, ako bi zanemarjali učenje ruščine. Pomislimo le, da prizadeva nam nje učenje veliko manj težkoč, nego Neslovanom. Ruski glasovi so našim sorodni, ruska skladnja je podobna naši skladnji, ruski naglas je razen malih izjem naš naglas. No, pisava! Seveda, cirilica! — Za Boga, tudi ta nas ne sme plašiti! Cirilica je vendar take važnosti za vse Slovane, da bi jo moral vsaki olikani Slovenec znati. Kako malo truda nas torej stane, in pridemo do onega živega studenca, ki je krepčal trudnega starčka Turgenjeva v prognanstvu.

Zlasti pa ne moremo dovolj priporočati našemu narodnemu ženstvu, naj se po dovršenih šolskih študijah poprime ruskega jezika. S pridnostjo bo raslo zanimanje, in polagoma prodro tudi naše dame v duh ruskega jezika in ruskih pisateljev, priljubi se jim ruska knjiga tako, da mahoma izginejo iz njih budoarjev in salonov omledni nemški romani.

No, dosedaj nam učenje ruščine res ni bilo posebno prilično. Imeli nismo sredstva, ki je pred vsem potrebno učencu, namreč — učnih knjig. Majarjeva slovnica ni bila veliko vredna in je bila vrh tega pošla že zdavnaj. Živo smo torej potrebovali pripravne slovnice in dobrega slovarja.

Ti želji je sedaj ustregel znani naš rojak M. M. Hostnik, profesor na Ruskem. Izdal je v Gorici pri tiskarju Gabrščeku »Ročni rusko-slovenski slovar« na X + 378 strah in »Kratko slovnico ruskega jezika« na 85 strah. — Poslej nam ne bo več treba hoditi k Nemcem na posodo po slovnice in slovarje...

Hostnikov slovar je diferencijalen slovar. »Besede, ki so obema jezikoma lastne, so torej izključene; dodane so samo tiste, ki imajo razen slovenskega šče (!) poseben pomen v ruskem jeziku«. V slovarju so zastopane dalje samo osnovne besede, izvedenke le takrat, kadar se ne dajo razložiti iz slovenščine.

V tem se je prof. Hostnik držal prave mere in treznega preudarka. Umno je združil zlasti pri posameznih predlogih, ki so v slovanskih jezikih posebno v sestavi z glagoli jako važni, vse razlike med slovenščino in ruščino s tem, da je natanko obrazložil pomene predlogov v sestavah. S tem se je ognil ponavljanju istih osnovnih glagolov v raznih sestavah; a tisto ponavljanje bi bilo gradivo znatno pomnožilo, stvari pa prav malo koristilo.

Glede slovenskih značil treba priznati, da jih je prof. Hostnik prav dobro pogodil; njih pomen se navadno z ruskim popolnoma ujema; vrh tega so zajeta iz živega jezika, so gibčna in naravna. Markantna so tudi ruska rekla, ki označujejo rabo ruskih besed, primerni so izreki iz Puškina, Gribojedova, Krylova, Deržavina. Največjega pomena pa so ruske prislovice; v njih je prava moč narodnega jezika in narodnega duha, iz njih tudi natančno zapazimo, kako narod rabi kako besedo. Te prislovice naj bi se bile potem vzporedile z našimi do-

mačimi. Na nekaterih krajih se je gospod sestavljatelj tudi držal tega pravila; umestil je v tekst nekaj prav značilnih slovenskih pregovorov. Mislim pa, da bi jih bil dobil tudi za ostale ruske. Nikakor pa ne morem odobravati, da bi se ti pregovori in izreki iz klasikov puščali neprevedeni, kar se je tudi semtertja zgodilo.

Glagoli so vrščeni v slovar v nedoločnikovi obliki. Prav je, da je pri-dejal gospod sestavljatelj zraven nedoločnikov še sedanjikove oblike; te bodo posebno dobro služile začetnikom, ker jim je na ta način označena cela sedanjikova sprema. Pohvaliti treba tudi, da je sprejel g. pisatelj med glagolske oblike tudi deležnike in velevnike. Poleg dovršnih glagolov so v oklepajih tudi nedovršni.

Pri samostalniki je označen povsod tudi genitiv, pri nekaterih tudi več sklonov, kar je zlasti radi naglašanja praktične vrednosti.

Vkljub temu, da ima slovar naslov »ročni slovar«, obsega vendar obilo gradiva. Splošno smemo reči, da so Hostnikovi prevodi kratki in določni; semtertja nam je g. sestavljatelj celo na prav originalen način razložil pomen ruskih besed v različni zvezi (primeri povestice o Bismarcku in njegovem kočijažu). Nekateri izrazi pa se mi vendar zde prisiljeni.

Med večinoma kratkimi razlagami pa je tudi nekoliko preobširnih pojasnil; pod „понимания“ nam je g. profesor povedal skoro celo zgodovino te verske sekte, še »lže-episkop« Ambrosij je omenjen.

G. sestavljatelj si tudi ne more kaj, da ne bi včasih malce pojezikoslovil; zlasti mu ni po volji Miklošič, s katerim tudi v slovnici večkrat po nepotrebnem polemizuje.

Med slovarsko gradivo je slednjič zašlo tudi obvestilo, da je neko rusko pesem poslovenil M. Hostnik v Slov. Svetu za 1895...

Slovar ima tri priloge. V prvi je zbral g. prof. besede, ki imajo v ruščini drug pomen nego v slovenščini. Zelo pametna misel! — Zanimiv je seznamek krstnih imen v domačih oblikah, takisto v laskavem in zaničljivem pomenu. Prav porabna je tretja priloga, v kateri sestavljatelj pojasnjuje mere, uteži in denar. —

Slovnica je razdeljena na osem delov, ima v začetku precej obširno in temeljito pojasnjevanje o izgovarjanju črk in na koncu prilogo, v kateri je nauk o »pravopisanju«.

Ne spustimo se v potanjši razgovor omenjenih slovniških oddelkov; le vobče naj priznamo, da bode slovnica dobro služila onim Slovencem, ki imajo jasne pojme o slovniški teoriji. Ne moremo pa prikriti želje, naj bi bil sestavljatelj vrstil med posamezne odstavke še več zgledov in sestavkov za vajo; kajti taki zgledi večkrat boljše pojasnijo stvar nego še tako natančna pravila. Zlasti pri sintaksi bi bilo želeli nekoliko več primerov iz ruskega govora, ker se ruščina v skladnji vendar precej razlikuje od slovenščine.

Glede naglasa se popolnoma strinjam z g. prof. Hostnikom, da je namreč ruski naglas slovenskemu najbolj podoben, zlasti našemu dolenjskemu; na str. 28. navedeni izgled pa se je g. sestavljatelju ponesrečil. —

Sedaj pa »last, not least« — Hostnikova pisava! Zadnji čas smo se vsaj nekoliko združili v vseh listih in knjigah v enotno pisavo. Gospod sestavljatelj pa se suverenski ne ozira niti na Pleteršnika, niti na koga drugega. On piše: *brevno za bruno, často za često, želti za žolli, srdce za srce, skvoz za skozi, prazdno*

za prazno, pogumneš (?) za pogumnež, motulj za metulj, s kem za navadni s kom, šče za še i. t. d.; nekoliko označujejo njegovo pisavo že gori doslovno navedeni stavki... Učeni g. profesor naj pomisli, da ni nič lažje, nego si ustrojiti svojo teorijo ter na nje podlagi podirati obstoječo konvencionalno pisavo; toda pomisli naj tudi, kam bi prišli, ako bi si vsaki pisatelj privoščil svojo pisavico. Hvala Bogu, da je zdravi inštinkt narodov doslej še vselej prešel na dnevni red črcz take pravopisne športe!

Tudi se mi zdi potrebno opomniti, da je g. prof. vvedel v slovnico nekoliko preveč ruskih izrazov; ali misli g. sestavljatelj, da se bodo ti izrazi bolj razumeli nego slovenski lokalizmi, katerih se tako ogiblje (gl. predgovor)? Mislim, da ne. Tudi ne vem, zakaj bi vvajali v slovnico nove ali zastarele tehniške izraze, ko so se vendar Janežičevi udomačili. Zato mislim, da bo boljše, če ostanemo pri svojem »sklonu«, »padež« pa prepustimo Latincem in Nemcem...

Toda to so malenkosti; splošno treba priznati, da sta Hostnikov slovar in njegova slovnica važen pojav, znamenito delo v naši literaturi. Do našega občinstva pa je, da seže z vsem zanimanjem po ti prekrasni knjigi, katera ne sme ostati brez uspehov...

Zunanja oblika dela vso čast našemu podjetnemu Gabrščeku, kateri sme biti ponosen na tako lično delo, kakršnega ne bi bila mogla menda natisniti nobena slovenska tiskarna. Tisk je jasen in razločen, cirilske črke so lepe in se lahkočitajo; vse tiskarsko delo se je jako posrečilo, in tudi tiskovnih napak ni preveč.

Semjon Semjonovič + B.

Nekaj o Prešernovi »Novi pisariji«. Vsaki izobraženi Slovenec pozna »Novo pisarijo«; posamezni izrazi in celi verzi te duhovito zasnovane in bistroumno razpeljane satire nam rabijo spričo splošne umljivosti že kot citati in za jako primerno orožje, če se je treba hitro odkrižati sitnega nasprotnika.

Kako prikladno se dajo citirati krepki in značilni začetni verzi:

»Da zdaj, — ko že na Kranjskem vsak pisari,
 Že bukve vsak šušmár dajè med ljúdi,
 Ta v prozi, óni v verzih se slepari, —
 Jaz tudi v trop, — ki se potí in trudi
 Ledino orje naše poezije, —
 Želim se vriniti, se mi ne čúdi.
 Prijatelj! uči mene pisarije!
 Kakó in kaj uščè se Kranjcem poje,
 Odkrij mi proze naše lepótije.«¹⁾

Da so ti verzi čisto originalno Prešernovi, o tem doslej pač nihče ni dvomil; tem bolj ostrmimo, ko beremo čudno podobni začetek prve Goethejeve »poslanice«:²⁾

»Jetzt, da jeglicher liest und viele Leser das Buch nur
 Ungeduldig durchblättern und, selbst die Feder ergreifend,
 Auf das Büchlein ein Buch mit seltner Fertigkeit propfen,
 Soll auch ich, du willst es, mein Freund, dir über das Schreiben
 Schreibend, die Menge vermehren und meine Meinung verkünden,

¹⁾ Po Jurčičevi-Stritarjevi izdaji.

²⁾ Goethe's sämtliche lyrische Gedichte. Herausgegeben und mit Anmerkungen begleitet von Fr. Strehlke (v zbirki: Hempel's Classiker-Ausgaben).

Dass auch andere wieder darüber meinen, und immer
So ins Unendliche fort die schwankende Woge sich wälze.«

Nihče ne more tajiti velike sličnosti Prešernovih in Goethejevih besed; ne more se pa tudi nihče dolgo oklepiti misli, da bi bila ta sličnost slučajna; zdi se marveč, kakor da imamo tu pred seboj original in dobro prestavo, da je Prešeren vedoma ali nevedoma tu posnel nemškega pesnika. Vsaj o začetku »Nove pisarije« je to gotovo res, v nadaljnjem razvoju tega pesmotvora bi seveda tako ozke sorodnosti z nemško poslanico zaman iskali; Goethe razlaga doktrinarno — kakor je primerno poslanici — da zastoj izkušamo preobračati ljudi s knjigami in z lepimi nauki, češ, človek posluša in sliši vedno le to, kar mu ugaja, in se da pač v svojem prepričanju potrditi, ne da si pa tujih misli vsiljevati; Prešeren nam pa kaže v živahnem razgovoru in z zasoljeno ironijo napačne nazore o umetnosti.

Poslušajmo Goetheja (v. 11. sled.):

»Edler Freund, du wünschest das Wohl des Menschengeschlechtes,
Unserer Deutschen besonders und ganz vorzüglich des nächsten
Bürgers und fürchtest die Folgen gefährlicher Bücher; wir haben
Leider oft sie gesehen. Was sollte man oder was könnten
Biedere Männer vereint, was könnten die Herrscher bewirken?«

Vv. 22. sled.:

»Was man leichter entwirft, ist leicht zu verlöschen,
Und viel tiefer prägt sich nicht der Eindruck der Lettern,
Die, so sagt man, der Ewigkeit trotzen. Freilich, an viele
Spricht die gedruckte Kolumne; doch bald, wie jeder sein Antlitz,
Das er im Spiegel gesehen, vergisst, die beweglichen Züge,
So vergisst er das Wort, wenn auch von Erze gestempelt. —
Reden schwanken so leicht herüber, hinüber, wenn viele
Sprechen und jeder nur sich im eigenen Worte, sogar auch
Nur sich selbst im Worte vernimmt, das der andere sagte.
Mit den Büchern ist es nicht anders. Liest doch nur jeder
Aus dem Buch sich heraus, und ist er gewaltig, so liest er
In das Buch sich hinein, amalgamiert sich das Fremde.
Ganz vergebens strebst du daher, durch die Schriften des Menschen
Schon entschiedenen Hang und seine Neigung zu wenden« . . .

Na prvi pogled morda ne zapazimo v Prešernovi »Pisariji« nič takega, kar bi nas spominjalo tega Goethejevega modrovanja; toda ostreje motrečim, nam ne more ostati prikrito, da uči drugi del »Pisarije« vendarle isto resnico, katero poudarja Goethe v svoji poslanici, namreč resnico, da naravnost poučno, moralizovalno slovstvo, kakršnega si želita Prešernov »pisar« in naslovljenec (adresat) Goethejeve poslanice, je nesmiselno.

Ko pa slišimo Goetheja govoriti o različnem pomenu govorjene in tiskane besede (vv. 22. sled.), se še zlasti spomnimo nehote Prešernovih vrstic:

»To govori se, kar na jezik pride,
Pogovor, ko na uho več ne bije,
Ko zjutranja meglà se v nič razide;
Kar v bukvah je natisnjenega, vpije,

To bratec! med učene gre lingviste,
In priča od jezika lepoteje.«

Vendar ne smemo prezreti, da izkuša Goethe pomen tega razločka znižati ali celo ovreči, Prešeren pa ga naglaša kakor Schiller v znanem prologu k Wallensteinu:

»Denn schnell und spurlos geht des Mimen Kunst
Die wunderbare, an dem Sinn vorüber,
Wenn das Gebild des Meißels, der Gesang
Des Dichters nach Jahrtausenden noch leben.
Hier stirbt der Zauber mit dem Künstler ab,
Und wie der Klang verhallt in dem Ohr,
Verrauscht des Augenblicks geschwinde Schöpfung,
Und ihren Ruhm bewahrt kein dauernd Werk.«

Če se ne oziramo na »Nove pisarije« začetek, sorodnost med Goethejevim in Prešernovim umotvorom pač ni tako tesna, da bi smeli radi tega med njima že konstatovati zgodovinsko zvezo in odvisnost; saj se podobne misli v podobnih odnošajih lahko rodijo v različnih glavah; tako bi bilo samo ob sebi verjetno, da so slične slovstvene razmere in nakane Goetheju in (dobrih trideset let pozneje) Prešernu izvabile slično sodbo o našem slovstvu — toda začetek! Sličnost začetnih verzov se ne da umeti, če ne mislimo na zgodovinsko odvisnost.

Prešernovo »Pisarijo« smo imenovali satiro, in po vsi pravici: ridendo docet — ironija ji je sredstvo, in s tem sredstvom pobija učenec uspešno napadne nazore pisarjeve. Ironije pač vobče pogrešamo pri Goetheju; njegova poslanica se zdi človeku resen proizvod v resni obliki;¹⁾ le v vrstici 14. in 15. mahne pesnik, kakor se vidi, enkrat po nasprotnikih:

»Was sollte man oder was könnten
Biedere Männer vereint, was könnten die Herrscher bewirken?«

Tem besedam pristavlja Strehle: »Offenbar schwebten dem Dichter doch nur Verschärfung der Censur und ähnliche Maßregeln vor.« Da se je Goethe taknil cenzure, ironski poudarjajoč nje pomen, nas živo spominja na razmerje med Prešernom in njegovim cenzorjem, ki nastopa v »Pisariji« kot oblasten »pisar«.

Že zgoraj smo navedli besede Strehlejeve, da se ne sme prezreti ironija »in dem folgenden Gedicht«, to je v drugi Goethejevi poslanici, ki je s prvo v ozki zvezi; oni prijatelj, kateremu je Goethe v prvi poslanici razodel svoje misli o poučnem slovstvu, bi bil sicer s tem odgovorom že zadovoljen:

Str. 262.:

». . . so möchte
Meinetwegen die Menge sich halten im Leben und Lesen

¹⁾ Strehle pravi sicer (str. 257.): »Die Ironie, die sich in der Behandlung des ganzen Stoffes in diesem und namentlich in dem folgenden Gedicht zeigt, ist nicht immer erkannt worden.« Vendar oporekajo temu drugi razlagatelji, glej M. W. Götzingerja »Deutsche Dichter« I, str. 644: »Der verständige Leser wird bald herausfühlen, dass das, was der Dichter dem würdigen Freund schreibt, im vollkommenen Ernste seine durch Erfahrung und Reflexion gewonnenen Ansichten und Empfindungen anspreche.«

Wie sie könnte; doch denke dir nur die Töchter im Hause,
Die mir der kuppelnde Dichter mit allem Bösen bekannt mecht.«

Kdo bi v tem »prijatelju« Goethejevem, ki tako nežno skrbi »für die Töchter im Hause«, ne spoznal brž Prešernovega pisarja, boječega se balad in tragedij, češ:

»Da bi Kranjice strupa 'z njih ne pile,
Ljubezni sladke, ki srce zapelje,
Bi z Romejevo Juljo ne čutile.

Toda Goethe svojega prijatelja hitro potolaži; dekletom naj se namreč knjige sploh ne dajejo v roke, za dekleta je dovolj drugih opravil — naj opravljajo klet, kuhinjo:

»Wünscht sie dann endlich zu lesen, so wählt sie gewisslich ein Kochbuch,
Deren Hunderte schon die cifrigen Pressen uns geben.«

Vkljub Göttingerju in Viehoffu (Goethe's Gedichte, I., str. 369.) se ne morem sprijazniti z mislijo, da bi to bilo resno in pravo prepričanje Goethejevo in ne ironija; potemtakem se pa ta druga poslanica po glavni misli in ne po nje ironski smeri dobro sklada s Prešernovo »Pisarijo«; vendar bi pričalo o neosnovani samovoljnosti, če bi hoteli samo spričo te splošne podobnosti dalje sklepati; opravičevati se da tako primerjanje le z ozirom na začetne verze.

(Konec prih.)

Kopitarjeva knjižnica. Hvaležno delo bi bilo pregledati vse knjige Kopitarjeve, ki so prišle v ljubljansko licealno knjižnico, pred vsem pa določiti natančno njih število, omeniti važnejša dela in iztiske. Pred dražbo Kopitarjeve knjižnice je izšel na Dunaju poseben katalog njegovih knjig, ki je doslej neznan, vsaj nihče ga še ni omenil. Najbrže so njegovi iztiski jako redki; enega hrani arhiv »Slovenske Matic« v Ljubljani z napisom: »Verzeichniss der in der Verlassenschaft des Herrn Bartholm. Kopitar, k. k. wirklichen Hofrathes, ersten Custos der k. k. Hofbibliothek, k. k. Bücher-Censors, Ritters des königl. preuss. Verdienst-Ordens und Mitgliedes mehrerer gelehrten Gesellschaften, gehörigen werthvollen Bücher und Handschriften, grösstentheils sprachwissenschaftlich, vorzüglich in allen slavischen Sprachen, welche den 1845 Vormittags in den gewöhnlichen Licitations-Stunden, und an den darauf folgenden Tagen, in der Stadt Nr. 1100 (Bürgerspital), 1. Hof, 6. Stiege, im 3. Stock rechts, gegen baare Bezahlung öffentlich versteigert werden.

Wien 1845. Zu haben à kr. bei Jakob Bader in der Strobelgasse, und Math. Kuppitsch in der Augustinergasse.« — Knjižica obsega 51 str. in štev. knjig (nekateri v več iztiskih) 932 + 146. Poleg tega iztiska se nahaja v arhivu »Matic« Slovenske najbrže od prof. Marna popisani list, na katerem se med drugim bere: . . . »der gesammte Kopitarsche Büchervorrath beträgt Nr. 932

» 146

1078 Werke

199 Duplicate

nur 979 Werke — mit Einschluss der Manuscripte.«

Vse te knjige so bile kupljene za 1400 gld. srebra po zaslugi Mih. Kastelca (Kopit. Spomenica str. 16.). — Poleg mnogih Kopitarjevih knjig, ki imajo njegove opombe, kakor n. pr.: iztisk Dobrovskega. Instit. ling. slav. dial. vet. so najvažnejši rokopisi, med temi bi zaslužila pozornost št. 929. (v tisk. katalogu): »Ein Paquet mit Fragmenten, auf Schreibpapier und Pergament.« Št. 932: »Anlage zu einem slavischen Wörterbuch auf einzelnen Blättern. 12 Paquete. Angelegt von Barth. Kopitar.« — Poslednji je najbrže oni staroslov. slovník, katerega je Kopitar pripravil skoraj trideset let. Zaslužil bi gotovo, da ga kdo natančneje pregleda in prouči in o njem poroča. Najbrže bi se med temi in drugimi papirji našlo tudi kaj pisem. *Ž. Kunšič.*

Der Süden. Drage volje smo dali na platnicah današnje številke prostor oglasu omenjenega novega lista ter mu iskreno želimo prav mnogo uspeha. Toda usojamo si podvomiti, ali bo dosegel svoj glavni namen, hotoč »razširjati poznanje naših razmer izven slovenske in hrvaške domovine«. Med našimi prijatelji takega poznanja pač ni treba razširjati, a našim neprijateljem tak skromen listič-polumesečnik, pa naj si izhaja v središču države, pač ne pride do živega. V ta namen bi trebalo uglednega dnevnika, in tu bi bolje kazalo si osvojiti staro firmo, to je kupiti kak starejši nemški list, ki že dalje časa izhaja in ima že svoje stalno občinstvo, nego pa ustanavljati novo glasilo, katero pri današnjih napetih razmerah že pri porodu ovirajo nešteti predsodki. Tu nasvetovani načrt bi se seveda dal izvršiti le z obilnimi gmotnimi sredstvi.

»Hrvatska Matica« je razposlala poročilo o redoviti glavni skupščini dne 26. junija l. 1898. Predsednik, vseučiliški profesor Tadej Smičiklas, je pozdravil navzočne upravičene članove in potem izrekel neke misli o smeri »Matičinega« delovanja, posebno v izdajanju narodnih pesmi in gojitvi beltristike. Naposled je omenil one rodoljube, ki so se v prošlem letu spomnili »Matice« z darovi in volili; dr. Aleksander Vuščić, odvetnik v Križevcih, je ostavil »Matici« 6000 gld., dr. Janko Čakanec polovico vsega svojega imetka in mnogi drugi... Iz poročila tajnikovega smo posneli te-le podatke: Za leto 1898. se tiskajo te-le knjige: 5. zvezek Hoičevih slik iz občega zemljepisa, v katerem bode opisana edino Rusija; Ivana Rabra »Povest najnovejšega časa« (od leta 1815.—1875.); dra. Antona Lobmayra poljudna knjiga »Človek in njegovo zdravje«; prof. Milivoj Šrepec je za tisk priredil in z vodom spremil »Izbrana dela Antona Nemčiča«; dr. Ivan Gostiša je prevedel in z vodom spremil manjši povesti Henrika Szienskiewicza. »Matica« kani izdati pripoved Janka Leskovarja »Senca ljubavi«, Silvija Kranjčevića »Izbrane pesmi«, na novo natisniti Jos. E. Tomiča pripoved »Zmaj od Bosne« in še eno ali dve drugi knjigi. — Tretji zvezek »Hrvatskih narodnih pesni« bode obsegal prvo knjigo, »muhamedovskih nar. pesni« v redakciji prof. dr. Luke Marjanovića. V klasični biblioteki pa izda »Ksenofontovo kiropedijo« v prevodu prof. St. Senca in »Rimsko književnost in latinski jezik«, ki ju je po T. Hirtu in O. Weiseju priredil Milivoj Šrepec. —

Članov je imela »Hrv. Matica« l. 1897. vsega vkupe 11.061. (464 manj nego l. 1896.). To število je za hrvaški narod častno. Redovitih dohodkov je imela »Matica« 49,241 gld. 46 kr., med njimi podporo deželne vlade v znesku 1200 gld. — Za knjige je izdala 29.808 gld. 36 kr., 12.042 gld. 68 kr. vložila v glavnico, 2000 gld. v zaklad za podporo hrv. književnikov, 1277 gld. 5 kr. v amortizacijski zaklad za »Matičino« hišo, preostanek je razpoloživ imetek.

Temeljna glavnica je sestavljena iz »Matičine« hiše v vrednosti 90.000 gld. in 68.184 gld. 36 kr. v gotovini in v vrednostnih papirjih. — Zaklad za podporo hrvaških književnikov in umetnikov ter njih vdov in sirot znaša 11.412 gld. 31 kr. Književni zakladi grofa Draškovića, Dušana Kotura, Adolfa Veberja in Tereze Tomašičeve znašajo 34.192 gld. 15 kr.; k temu pripada še novi zaklad dra. Vuščića 6000 gld. Zaklad za izdavanje nar. pesmi znaša 2905 gld. 88 kr., zaklad klasične knjižnice 5.453 gld. 95 kr., zaklad za moderno knjižnico 1467 gld. 93 kr. in zaklad za hrv. skladbe 775 gld. 46 kr. —

Za predsednika je izbran zopet g. kr. prof. Tade Smičiklas, v književni odbor gg. Fran Folnegović, Evgen Kumičić, dr. Luka Marjanović, v gospodarski odbor dr. pl. Marković in Anton Eisenhuth.

»Hrvatski Matici« čestitamo na silnem napredku in plodonosnem delovanju.

R. P.

Svet. Ćorović. Iz moje domovine. Crtica. U Mostaru. Izdanje i štampa izdavačke knjižarnice. Paher i Kisića 1898. 168 strani ozke osmine. Cena? (V cirilici). Hercegovski pisatelj je napisal 16 slik iz ožje domovine mostarske. V njih je napisal slike iz življenja mostarskih pravoslavni in muhamedovskih žiteljev. Te slike so samo načrti v glavnih potezah. Čitajo se vrlo lahko, nekatere se dojemajo prav ugodno, n. pr. »Na susret«, »Mali prosjak«, »U noći«, »U oči božića«, druge so pač prazne.

Mustafa Rešid. Bujukderska Venera. Sa turskog Hasan-Fehim Nametak. U Mostaru. Izdanje i štampa izdavačke knjižarnice Paher i Kisića. 1898. 27 str. 10°. (V cirilici). Pikantnemu naslovu ne odgovarja vsebina neznatne povestice. Bolj bi bil prevoditelj ustreget čitateljem, da je prevedel iz turške književnosti kak komad, ki se bavi s turškimi prilikami in opisuje Turke in Turkinje namesto Parižane, čeprav se vrši skromno dejanje v Carigradu.

R. P.

Hošek Ignác, O poměru písni národních k místnímu nářečí (O razmerju narodnih pesmi h krajevnemu nářečju). V Praze, 1897, 8°. 23 str. Nákladem české akademie císa. Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění (Rozprav třídy III. ročníku VI. Číslo 4). — Vsakdo, ki je nabiral narodne pesmi, se je gotovo prepiral, da se jezik posebno onih narodnih pesmi, katere narod res še poje, razlikuje od jezika, ki se govori v dotičnem kraju; bliža se knjižnemu jeziku. O tem se je uveril poročevavec v Bledu in Bohinju; na vprašanje, zakaj drugače pojo, nego govore, je dobil odgovor, da je tako lepše. Ta posebnost pa se ne javi samo pri nas, ampak pri vseh narodih. V imenovani razpravi je sestavil Ign. Hošek glavne razločke med jezikom narodnih pesmi in med navadno govorico, v vzh. češkem nářečju svojanovskem (v Vítojsvi in Rozhohni) ter je prišel k tem zanimivim zaključkom: 1.) Jezik narodnih pesmi, nabranih v imenovanih vaseh, je zmes knjižnega jezika in krajevnega nářečja, pa tudi posebnosti drugih, sosednjih nářečij ali celo po analogiji tvorjenih — drugače popolnoma neznanih — oblik in besed. 2.) Jezik narodnih pesmi se vedno izpreminja, isti pevec rabi v raznih dobah razne oblike in besede. 3.) Jezik narodnih pesmi ni zanesljiv material za dialektološke študije.

